

Cumhuriyet İlahiyat Dergisi - Cumhuriyet Theology Journal

ISSN: 2528-9861 e-ISSN: 2528-987X

June/ Haziran 2021, 25 (1): 409-436

Fıkıh Açısından Yakın Akraba Evliliğine Dair Klasik ve Çağdaş Görüşler

Classical and Contemporary Views on Kin Marriage in Terms of Fiqh

Ramazan Korkut

Dr. Öğr. Üyesi Bingöl Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Hukuku Anabilim Dalı
Assistant Professor, Bingöl University, Faculty of Theology, Department of Islamic Law
Bingöl, Turkey

rkorkut@bingol.edu.tr

orcid.org/0000-0003-3619-1622

Article Information / Makale Bilgisi

Article Types / Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Geliş Tarihi: 27 February / Şubat 2021

Accepted / Kabul Tarihi: 12 June / Haziran 2021

Published / Yayın Tarihi: 15 June / Haziran 2021

Pub Date Season / Yayın Sezonu: June / Haziran

Volume / Cilt: 25 **Issue / Sayı:** 1 **Pages / Sayfa:** 409-436

Cite as / Atıf: Korkut, Ramazan. "Fıkıh Açısından Yakın Akraba Evliliğine Dair Klasik ve Çağdaş Görüşler[*Classical and Contemporary Views on Kin Marriage in Terms of Fiqh*]". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi-Cumhuriyet Theology Journal* 25/1 (Haziran 2021): 409-436.

<https://doi.org/10.18505/cuid.887597>

Plagiarism / İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. / Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Copyright © Published by Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi / Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology, Sivas, 58140 Turkey. All rights reserved.

<https://dergipark.org.tr/pub/cuid>

Classical and Contemporary Views on Kin Marriage in Terms of Fiqh

Abstract: Kin marriages have been a subject of literary, historical, sociological, religious, and medical studies from past to present. Such a marriage has been discussed within the science of fiqh in terms of religion. Ḥanafī and Mālīkī mujtahids stated that this marriage is permissible. While Shāfi'ī and Ḥanbalī mujtahids did not recommend kin marriage by seeing it permissible. Based on the fundamental doctrines of Islamic law, they argued that marrying a foreign candidate is mustahabb and answered the related criticisms against their fatwa. In scientific studies, genetic risks in kin marriages were found to be twice as high. Therefore, the kin marriage was not recommended and it is suggested that those who will marry with relatives should undergo carrier tests. In some contemporary religious studies, it has been argued that the families established by kin marriages are stronger, the genetic research does not have absolute precision, and it may be ideological in the form of weakening the family-society structure. Besides, the ijthahs distant to close kin marriage is weak in terms of evidence and opposing evidence has been put forward to defend kin marriage. On the other hand, in some sociological studies, it has been argued that kin marriage is predominantly caused by religion and that it weakened the social solidarity. This study analyzes the classical and contemporary approaches to kin marriage in detail within the framework of thesis-antithesis in terms of fiqh, uşūl al-fiqh, and evidence, and evaluates such studies from a fiqh point of view by including medical research results and some sociological studies on kin marriage. A generally accepted deterministic link cannot be established between kin marriage and genetic disorders. Because, the same risks are found in marriages with foreigners and also arise from harmful substance addiction. However, the genetic risk rate in marriage with close relatives is twice that of marriage with a foreign candidate. The least of the two possible losses is preferred. So it is very sensible that a marriage that is twice as likely to take such a risk should not be recommended by religion. Because, the main purpose of religion in marriage is to protect the generation and ensure its continuation. The fact that such a marriage is not religiously prohibited does not mean that it was recommended. Because it is left to individuals and public authority to limit the *ibaha* on the grounds of *maşlahā*. On the grounds that the hereditary risk rate is high, kin marriage is not recommended in the fiqh and an effort has been made to prevent such a marriage from becoming widespread. Sociologically, marriages with a foreign candidate who is equivalent to a close relative are more appropriate in terms of strengthening the social organization. It is seen that Shafi'i and Hanbali ijthah, which do not recommend close relatives marriage, are supported by current medical and genetic research. It is understood that the ijthahs that does not recommend marriage with close relatives is inaccurate in terms of evidence, and the views that argue that such marriages are stronger in terms of benefits are not in place. In general, it is seen that religion is distant from kin marriage, and such marriages are mostly caused by psychological, sociological, and cultural reasons. The fact that such marriages are common in areas belonging to the Shāfi'ī and Ḥanbalī schools that do not recommend marriage with close relatives, on the other hand, the fact that marriages between close relatives are less in Hanafi regions, which state that the same marriage is only permissible, supports this. In this respect, some claims arguing that such a marriage stems from religion based on the understandings that refer to that kin marriage is recommended by religion, are not accurate. For this reason, it is difficult to establish a connection between the disintegration of social unity, the spread of hereditary diseases, and the claims that religion recommends consanguineous marriage. Today, enlightening the religious aspect of kin marriage will be beneficial in protecting society against hereditary risks.

Keywords: Fiqh, Uşūl , Evidence, Maslaha, Marriage, Kinship, Classical and Current Views.

Fıkıh Açısından Yakın Akraba Evliliğine Dair Klasik ve Çağdaş Görüşler

Öz: Yakın akraba evliliği geçmişten günümüze dini, edebi, tarihi, sosyolojik ve tıbbi açılarından incelenmiştir. Böyle bir evlilik dini açıdan fıkıh ilmi kapsamında delil ve maslahat açısından tartışılmıştır. Hanefî ve Malikî fakihler bu evliliğin mübah olduğunu vurgulamakla yetinmişlerdir. Şafîî ve Hanbelî fakihler ise yakın akraba evliliğini mübah kabul etmekle birlikte böyle bir evliliği tavsiye etmemişlerdir. Naklî delillerden ve maslahattan hareketle yabancı bir adayla evlenmenin müstehap olduğunu savunmuş ve bu içtihadı yöneltilen eleştirilere cevap vermişlerdir. Çağdaş tıp ve genetik araştırmalarında yakın akraba evliliğinde kalıtsal risk oranının iki kat daha fazla olduğu görüldüğünden böyle bir evlilik tavsiye edilmemiş ve buna rağmen akrabayla evlenecek kimselerin genetik testlerinden geçmesi önerilmiştir. Buna karşın bazı araştırmalarda ise akraba evliliğiyle kurulan ailelerin daha güçlü olduğu, tıbbî/genetik araştırmaların kesinlik taşımadığı, bu konudaki batılı araştırmaların aile-toplum yapısını zayıflatma türünden ideolojik olabileceği, yakın akraba evliliğine mesafeli içtihatların delil açısından zayıf-isabetsiz olduğu savunulmuş ve akraba evliliğini savunmak üzere karşıt deliller ileri sürülmüştür. Sosyolojik bazı araştırmalarda ise yakın akraba evliliğinin dinin etkisiyle yaygınlaştığı, geçmişte toplumsal birliği zayıflattığı savunulmuştur. Bu çalışma yakın akraba evliliğine dair klasik ve çağdaş yaklaşımları fıkıh, usûl ve delil açısından tez-antitez birlikteliği çerçevesinde ayrıntılı şekilde analiz etmekte, akraba evliliğine dair tıbbî araştırma sonuçlarına ve sosyolojik bazı araştırmalara yer verilerek bu tür araştırmalar fikhî açıdan değerlendirilmektedir. Yakın akraba evliliği ile genetik rahatsızlıklar arasında genel geçer türden determinist bir bağ kurulamaz. Çünkü aynı riskler yabancıyla yapılan evliliklerde de bulunmakta ve ayrıca zararlı madde bağımlılığından da kaynaklanmaktadır. Ancak yakın akraba evliliğinde genetik risk oranı yabancı bir adayla yapılan evliliklerdeki risk oranından iki kat fazladır. İki zarar ihtimalinden en az olanı tercih edilir. Bu nedenle böyle bir riske iki defa fazla bir şekilde muhtemel olan bir evliliğin din tarafından tavsiye edilmemesi anlamlıdır. Zira dinin evlilikteki temel gayesi nesli korumak ve devam etmesini sağlamaktır. Böyle bir evliliğin dini açıdan yasaklanmamış olması, onun tavsiye edilmiş olduğu anlamına gelmemektedir. Çünkü ibaha alanını maslahat gerekçesiyle sınırlandırmak bireylere ve kamu otoritesine bırakılmıştır. Hz. Ömer'den bu yana kalıtsal risk oranı yüksek olduğundan akraba evliliği tavsiye edilmemiş, böyle bir evliliğin yaygınlaşmaması için fikhî bir çaba gösterilmiştir. Sosyolojik açıdan yakın akraba yerine denk olan yabancı bir adayla yapılacak evlilikler toplumsal örgütlenmenin güçlendirilmesi bakımından daha isabetli görülmüştür. Yakın akraba evliliğini tavsiye etmeyen Şafîî ve Hanbelî içtihadın günümüzdeki tıp ve genetik araştırmalarıyla da desteklenmediği görülmektedir. Ancak akraba evliliğini tavsiye etmeyen bu içtihatlar dini delillere, tıbbi ve genetik sebeplere ilaveten maslahat kapsamında psikolojik ve sosyolojik gerekçeleri de esas almaktadır. Yakın akraba evliliğini tavsiye etmeyen içtihatların delil açısından isabetsiz olduğu, bu tür evliliklerin maslahat açısından daha güçlü olduğunu savunan görüşlerin yerinde olmadığı anlaşılmaktadır. Genel itibarıyla dinin yakın akraba evliliğine mesafeli olduğu, bu tür evliliklerin daha çok psikolojik, sosyolojik ve kültürel sebeplerden kaynaklandığı görülmektedir. Yakın akraba evliliğini tavsiye etmeyen Şafîî ve Hanbelî mezhebine mensup bölgelerde böyle bir evliliğin yaygın olması, buna karşılık aynı evliliğin sadece mübah olduğunu belirten Hanefî bölgelerde yakın akraba evliliklerin daha az olması bunu desteklemektedir. Bu yönüyle akraba evliliğinin din tarafından tavsiye edildiğini zanneden anlayışları esas alarak böyle bir evliliğin dinden kaynaklandığını savunan bazı iddialar isabetli değildir. Bu nedenle toplumsal birliğin dağılması, kalıtsal hastalıkların yaygınlaşması ile dinin akraba evliliğini tavsiye ettiği türünden iddialar arasında bir bağ kurmak zordur. Günümüzde akraba evliliğinin dini yönünün aydınlatılması toplumu kalıtsal risklere karşı koruma hususunda faydalı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Fıkıh, Usûl, Delil, Maslahat, Evlilik, Yakın Akraba, Klasik ve Çağdaş Görüşler.

Giriş

Dinî açıdan evliliğin zarûriyyât, hâciyat ve tahsîniyyât düzeylerinde bir birini tamamlayan maksatları bulunmaktadır. Evliliğin zarûriyyât düzeyindeki temel maksadı neslin devamını sağlayarak onu güvence altına almaktır. Hâciyat düzeyinde nikâhla alakalı veli, mehir, ev, nafaka, talâk ve fesih gibi hususlar dolaylı olarak tarafları ve nesli korumayı hedeflemektedir. Tahsîniyyât düzeyinde sevgi, saygı, sükûnet, huzur, sevinç, hayranlık ve üzüntüleri paylaşma yardımlaşma, iffeti koruma ve akrabalık gibi hususlar da aynı şekilde neslin devamını ve korunmasını hedefleyen tamamlayıcı maksatlardandır.¹ Fakihler bu maksatları dikkate alarak evlenme konusunda delil ve maslahat merkezli bazı tavsiyeler üzerinde durmuştur. Bu tavsiyelerden biri de evlilikte yakın akraba veya yabancı bir adayı tercih edip etmeme konusıyla ilgilidir. Yakın akraba evliliği klasik fıkıhın ve güncel bazı dini tartışmaların yanında tıp, genetik ve sosyoloji alanındaki yerli-yabancı araştırmalara da konu olmuştur.

Hanefî ve Malikî fakihler genellikle akraba evliliğinin mübah olduğunu vurgulamakla yetinmişlerdir. Şafîî ve Hanbelî fakihler ise yakın akrabadan uzak bir adayı tercih etmenin müstehap olduğunu savunmuşlardır. Bu konuda nasların genel maksadını, nesli koruma ilkesini, özel bazı delilleri, psiko-sosyal ve tecrübî gerekçelerden hareket etmişlerdir. Ancak bu içtihadın dayandığı deliller geçmişte olduğu gibi günümüzde de eleştirilmiştir.

Güncel bazı dinî araştırmalarda akraba evliliğinin kalıtsal problemlere yol açabileceğine dair tıbbî araştırma sonuçlarının kesin olmadığı ve bu tür araştırmaların ideolojik olabileceği de savunulmuştur. Yakın akraba evliliğiyle kurulan ailelerin ve bu temelde şekillenen toplumların daha güçlü olduğu ileri sürülmüştür.² Şafîî ve Hanbelî içtihatların ise delil açısından zayıf dolayısıyla isabetsiz olduğu iddia edilmiştir. Bazı araştırmalara göre ise akraba evliliklerinde kalıtsal risk oranı yüksektir. Ancak akraba evliliği ile kalıtsal hastalıklar arasında determinist bir bağ kurulamaz. Kalıtsal hastalıkların sebebi akraba evliliği değil, zararlı genlerin bir araya gelmesidir. Böyle bir risk az veya çok her evlilikte bulunmaktadır. Dolayısıyla akraba evliliğini kalıtsal risk sebebi olarak gösteren fıkhi içtihatlar isabetsizdir.³ Çağdaş tıp-genetik araştırmalarında yakın akraba evliliği bilimsel, istatistikî ve somut veriler çerçevesinde ele alınarak yakın akraba evliliğindeki kalıtsal risklerin iki kat daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu tür araştırmalar Şafîî ve Hanbelîlerin görüşünü maslahat açısından desteklemektedir.⁴ Öte yandan Şafîî ve Hanbelî içtihat bu konuda dini-tecrübî delillerin yanında psiko-sosyal bazı gerekçeleri esas almaktadır.

Akraba evliliğini sosyolojik açıdan ele alan yerli-yabancı bazı araştırmalara göre ise Türklerin İslam'ı din olarak seçmesiyle birlikte amca-kızı evlilikleri yaygınlaşmış ve bu durum dış evlilik kuralını sonlandırarak Türk-Oğuz birliğini dağıtmıştır.⁵ Bu çerçevede akraba evliliklerin önemli oranda dinin etkisiyle yaygınlaştığı iddia edilebilmiştir.⁶ Oysa yakın akraba

¹ İzzüddîn Abdülazîz b. Abdisselâm, *Kavâ'idu'l-ahkâm fî islâhi'l-enâm* (Dimaşk: Dâru'l-Kalem, 2010), 1/123-124; Vehbe Zuhaylî, *Kadaya'l-fıkh ve'l-Fikri'l-mu'asır* (Dimaşk: Dâru'l-Fıkr, 2006), 87-88; Ramazan el-Bûtî, *Davâbitu'l-maslaha* (Beyrût: Müessesetu'r-Risâle, 1986), 82.

² bk. Sâlıs, Ali Ahmed, "Zevâcu'l-Akraba Beyne'l-İlmi ve'd-Dîn". *Journal of Faculty of Sharia* 5/1 (1987), 696.

³ Ziya Duru, *Evlilik Manileri Bağlamında Akraba Evlilikleri* (Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 91.

⁴ bk. Pirinççi Edibe vd. "Elazığ İl Merkezindeki Hastanelerde Doğum Yapan Ve İl Merkezinde İkamet Eden Kadınlarda Akraba Evliliklerinin İncelenmesi" *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Dergisi* 19/3 (2002), 192.

⁵ Jean Cuisenier, "Endogamie et Exogamie dans le Mariage Arabe", *L'Homme* 11/2 (1962), 80; Cuisenier, "Martiaux et Hypothèses Pour une Etude des Structures de la Parent en Turquie", 87-89; Seyfi Karabaş, *Bütüncül Türk Budunbilimine Doğru* (Ankara: ODTÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1981), 196; Serpil Altunek, "Türkiye Üzerine Yapılmış Evlilik ve Akrabalık Araştırmalarının Bir Değerlendirmesi", *Hacettepe Edebiyat Fakültesi Dergisi* 18/2 (2001), 22.

⁶ Aylin Çiçekli, Suvat Parin, "Aşiret Yapılarında Boşanma Deneyimi: Van Örneği", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 43/1 (2020), 350.

evliliklerinin dinden ziyade sosyolojik sebeplerle yaygınlaştığı görülmektedir.⁷ Dinin akrabayla evlenme türünden bir emri bulunmadığından, bu tür iddialar görüleceği üzere isabet-sizdir.

Yapılan literatür incelemesinde konuyu dini, tıbbî, genetik ve sosyolojik boyutlarıyla ele alan farklı dillerde birçok çalışma tespit edilmiştir.⁸ Ancak bu konuyu fihki yönüyle ele alan bir doktora çalışmasına ilaveten Türkçe telif edilen bir makaleye ulaşamadık. Araştırmamız konuyu fikhî açıdan ele alan bir yüksek lisans çalışmasının yanında bu konuyu dinî açıdan ele alan mevcut bir iki çalışmanın⁹ delil ve yaklaşım açısından aksini savunmaktadır. Ayrıca bu çalışmaların eksik bıraktığı dinî ve sosyo-kültürel araştırma sonuçlarını değerlendirmektedir. Bu yönüyle alana bir katkı sağlayabileceğini umut etmekteyiz.

Araştırmamız akraba evliliğinin klasik fihki boyutunu ele alarak konuyla ilgili dini, tıbbî ve sosyolojik bazı çağdaş araştırma sonuçlarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Anakronizme düşmemek üzere klasik dönem fakihlerinin konuyla ilgili içtihatları -antitezleriyle birlikte- kendi içinde analiz edilecektir. Ulaşılabilecek sonuç akraba evliliğine dair çağdaş dini, tıbbî ve sosyolojik yaklaşımlarla mukayese edilecek, bu alandaki görüşler fikhî açıdan değerlendirilecektir.

Araştırmada yakın akraba evliliklerini tavsiye etmeyen içtihatların delil-maslahat açısından isabetli olduğu, günümüzdeki tıbbî, genetik ve psiko-sosyal alandaki araştırmaların bu içtihatlarla haklılık payı verdiği tespit edilmiştir. Bu konuda Şafiî ve Hanbelî içtihadın delil açısından zayıf-geçersiz veya isabetsiz olduğunu savunan görüşlerin yanında, akraba evliliğinin dinin tavsiyesiyle yaygınlaşarak toplumsal örgütlenmeyi zayıflattığı türünden sosyolojik bazı iddiaların isabetsiz olduğu anlaşılmıştır. Buna karşın yakın akraba evliliklerinin dini olmaksızın ziyade psiko-sosyal ve kültürel sebeplerden kaynaklandığına ulaşılmıştır.

1. Yakın Akraba Evliliğine Dair Klasik Fikhî Görüşlerin Delil Açısından Analiz ve Eleştirisi

Hanefî ve Malikî fakihler böyle bir evliliğin mübahlığı üzerinde dururken, Şafiî ve Hanbelî fakihler konuyla ilgili sünnet, sahabe kavli, makasid ve maslahat gibi delillerden hareketle yakın akrabayla evlenmeyi tavsiye etmemişlerdir. Şafiî ve Hanbelî içtihatlar geçmişte bazı eleştirilere konu olduğu gibi günümüzde bilimsel tecrübeyle de desteklenmiş olmasına rağmen isabetsiz görülebilmektedir. Fakihlerin görüşlerini klasik dönemlerde kendilerine yönelttilen eleştirilerle birlikte analiz ederek isabetli veya isabetsiz olduğunu değerlendirmek yerinde olacaktır.

1.1. Hanefî ve Malikîlerin Görüşü

Aralarında kan bağı, süt bağı veya kayınlık bulunan tarafların evlenmesi ebedî olarak yasaklanmıştır. Başkasının eşi, mevcut eşin kız kardeşi, eşinden üç talakla boşanan, beşinci

⁷ bk. Dursun Ayan vd., "Akraba Evliliğinin Toplum Hayatındaki Bazı Görünümleri: Dil-Din ve Tıp", *Diyanet İlmî Dergi* 40/2 (2004), 78, 134; İlknur Yüksel-Kaptanoğlu, Banu Ergöçmen, "Çocuk Gelin Olmaya Giden Yol", *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* 15/2 (2012), 134.

⁸ bk. Jean Cuisenier, "Martiaux et Hypothèses Pour une Etude des Structures de la Parent en Turquie", *L'Homme* 4/1 (1964), 87-89; Nar, Mehmet Şükrü, "Tıbbi Antropoloji: Akraba Evliliklerinin Patolojik Etkileri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Dergisi* 52/1 (2012), 226; Hüda Abdullah el-Hüseyn, "Zevâcû'l-Ekarib ve'l-Emrâzi'l-Virâsiyye", *Education in Medicine Journal* 8/1 (2019), 1-32.

⁹ bk. Sâlûs, "Zevâcû'l-Akraba Beyne'l-İlmi ve'd-Dîn", 696; Salûs, Ali Ahmed, *Mevsu'atu'l-kadaya'l-fikhiyye'l-mu'asira* (Beyrût: Müessesetu'r-Reyyân, 2008), 857; Lütfullah Cebeci, *Yakın Akraba Evliliği ve Genetik* (Kayseri: İstişare Yayınları, 1990), 32; Duru, *Evlilik Manileri Bağlamında Akraba Evlilikleri*, 91.

414 | Ramazan Korkut. Fıkıh Açısından Yakın Akraba Evliliğine Dair Klasik ve ...

evlilik kapsamına giren veya müşrik olan kadınlarla evlenmek ise geçici olarak yasaklanmıştır.¹⁰ Âyette “*bunların dışındakilerle evlenmek size helal kılındı.*”¹¹ buyrulmuştur. Amca-hala, dayı veya teyzekızı gibi yakın akrabalar evlenilmesi yasak olan kimselerin dışında kaldığından bunlarla evlenmek mübahtır. Yakın akrabayla evlenmenin helal olduğunu tekit eden âyetler de nazil olmuştur. Âyette “*Ey Peygamber ... seninle hicret eden amca kızları, hala kızları, dayı kızları ve teyze kızlarıyla evlenmeyi (sana helal kıldık).*”¹² buyrulmuştur. Hz. Peygamber için sabit olan bir hüküm -aksine bir karine bulunmadığı sürece- ümmeti içinde de geçerlidir.¹³ Dolayısıyla yakın akraba evliliği Hz. Peygamber’in yanında ümmet için de mübah bir evlilik türüdür. Hanefî ve Malikî fakihler bu istidlal kapsamında yakın akraba evliliğinin sadece caiz olduğunu belirtmekle yetinmişlerdir.¹⁴

Yakın akraba evliliğinin mübah olduğunda şüphe yoktur. Ancak mübah kılınan fiiller özel bir delil, maslahat, tecrübe, cüz-kül, vesâil ve makâsîd ilişkisine göre farklı hükümler alabilmektedir.¹⁵ Nitekim nikâhın kendisi mübah olmakla birlikte mükellefin durumuna göre sünnet, vacip, mekruh hatta haram kısımlara ayrılabilir. Şer’î deliller evlenilmesi mübah olan adaylar arasında tavsiye mahiyetinde bir derecelendirmeye gitmektedir. Âyetlerde bir taraftan evlenmek mübah/helal kılınırken, diğer taraftan “*iyi kadınlar itaatkâr olanlardır.*”¹⁶ buyrulmuştur. Buna göre başına buyruk bir kadınla evlenmek mübah olsa da, meşru konularda itaat eden bir kadınla evlenmek müstehaptır. Hz. Peygamber, kendisiyle kısır olan amcacızıyla evlenme konusunda istişarede bulunan sahabiye: “Onunla evlenme, doğurgan zencî bir bayanla evlenmen, güzel ancak doğurmayan bir bayanla evlenenden üstündür”¹⁷ şeklinde cevap vermiştir. Dul bir hanımefendiyle evlenmek mübahtır. Ancak bekâr, dindar ve doğurgan bir kadınla evlenmek müstehaptır.¹⁸ Dindar ancak dul bir hanımefendi ise bekâr ancak dindar olmayana tercih edilir. Aynı şekilde yakın akrabayla evlenmek mübahtır. Ancak özel bir delil ya da maslahat varsa, bu durum yakın akrabayla evlenmeyi tercih sebebi olmaktan çıkarak yabancıyla evlenmeyi müstehap hale getirebilir.

1.2. Şafî ve Hanbelîlerin Görüşü

Şafî ve Hanbelî fıkıh metinlerinde yakın akrabalık قرابة قریبة ve böyle bir bayan ise قرابة قریبة kavramlarıyla ifade edilmiştir. Bununla daha çok amca-teyzekızı düzeyinde, birinci derece kuzenler arasındaki evlilik kastedilmiştir.¹⁹ Şafî ve Hanbelî fakihler ويستحب ان لا تكون القرابة ويستحب ان لا تكون القرابة ، القرابة الاجنبية أولى من القرابة القریبة ، ويسن ان تكون اجنبية ، القرابة şeklinde ibarelerle evlilikte yakın akrabadan uzak bir adayı tercih etmenin sünnet, müstehap ve öncelik sebebi olduğunu belirtmişlerdir.²⁰ Bu içtihat konuyla ilgili nasların genel maksatlarına, bazı naklî delillere, nikâhın

¹⁰ bk. Fahrettin Atar, “Muharremât”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2006), 31/7.

¹¹ en-Nisâ 4/24.

¹² el-Ahzâb 33/50.

¹³ Ebubekir Ahmed b. Ali el-Cessâs, *el-Fusûl fi’l-usûl* (Beyrût: Dâru’l-Kütübîl-’İlmiyye, 2010), 2/86.

¹⁴ Ebû ‘Amr Yusuf b. Abdillâh b. Muhammed İbn Abdilberr, *el-Kâfî fi fihî ehli’l-Medîne* (Riyâd: Mektebetü’r-Riyâd, 1980), 2/536; Ahmed b. Ganîm b. Salim en-Nefrâvî, *el-Fevâkihu’d-devânî ‘ala risaleti İbn Ebî Zeyd el-Kazvîni* (Beyrût: Dâru’l-Kütübîl-’İlmiyye, 1997), 2/24; Kemâluddîn Muhammed b. Abdülvahid İbnü’l-Hümâm, *Şerhu fethi’l-kadîr* (Beyrût: Dâru’l-Kütübîl-’İlmiyye, 2003), 3/305; Muhammed b. Ahmed b. Arafê ed-Desûkî, *Hâşiyetu’d-Desûkî ‘ala şerhi’l-kebîr* (Beyrût: Dâru’l-Fikr, ts.), 2/251.

¹⁵ İbrahim b. Musa b. Muhammed eş-Şatîbî, *el-Muvâfakat* (Beyrût: Dâru İbn ‘Affân, 1997), 1/206.

¹⁶ en-Nisâ 4/34.

¹⁷ Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi’ es-San’ânî, *el-Musannef* (Beyrût: el-Mektebûl-İslâmî, 1403), 6/161.

¹⁸ bk. Ebû Dâvûd, *Nikâh*, 3.

¹⁹ Muhammed b. Ahmed Hatîb eş-Şirbînî, *Muğni’l-muhtâc* (Beyrût: Dâru’l-Fikr, 2010), 3/127; Süleyman b. Ömer b. Mansur el-‘Uceylî, *Hâşiyetu’l-cemel ‘ala menhecî’t-tullâb* (Beyrût: Dâru İhyâi’l-Turâsîl-‘Arabî, ts.), 5/119.

²⁰ Cüveynî, *Nihâyetu’l-matlab*, 12/28; Şihâbuddin Ahmed b. Muhammed İbn Hacer el-Heytemî, *el-Fetâva’l-kübrâ* (Beyrût: Dâru’l-Fikr, 1983), 4/98; Buhûtî, Mansur b. Yunus b. İdris, *Keşşafu’l-kına’ an*

zarûriyyât düzeyindeki nesli koruma ilkesine, maslahat kapsamında bazı psiko-sosyal ve tecrübî gerekçelere dayandırılmıştır. Bu konudaki delil-gerekçeleri ve kendilerine yöneltilen klasik eleştirilerin kritiğini ele almak yerinde olacaktır.

1.2.1. Naklî Deliller ve Bu Delillere Yöneltilen Eleştiriler

1. Nasların genel maksadı: Âyette *وهو الذي خلق من الماء بشرا فجعله نسبا وصهرا* “İnsanı (basit bir) sudan yaratıp nesep ve (evlilik yoluyla) akraba sahibi yapan O’dur.”²¹ buyrulması evliliğin temel maksadının soy/nesep, çocuk ve akraba sahibi olduğunu göstermektedir.²² Hz. Peygamber evliliğin bu maksadını *تزوجوا الودود الولود فإني مكاثر بكم الأمم* “sevimli ve doğurgan kadınlarla evlenin ki diğer ümmetlere karşı çokluğunuzla övüneyim”²³ şeklinde ifade etmiştir. Akraba evliliği ise kalıtsal problemler sebebiyle neslin azalmasına yol açabileceğinden²⁴ yakın akraba yerine yabancıyla evlenmek arz edilen âyet ve hadisteki maksada daha uygundur. Âyete göre evliliğin bir diğer gayesi evlilik yoluyla akraba edinmektir. Akralılık bağı ise daha çok yabancıyla yapılan evlilikler sayesinde oluşmaktadır.

2. Hz. Peygamber’den *اغتربوا ولا تضووا* “uzak –yabancı çevreden- evlenin ki çocuk zayıf ve çelimsiz olmasın”²⁵ ve *لا تتكحوا القرابة القريبة فإن الولد يخلق ضاويًا* “Yakın akrabanın yakınıyla evlenmeyin, çünkü böyle bir evlilik çocuğun zayıf çelimsiz olmasına sebep olur.” şeklinde iki rivayet aktarılmıştır.²⁶ Hz. Ömer bu rivayetleri destekler mahiyette *قد أضويتم فأتكحوا في النوايع* “Çocukların zayıf çelimsiz olmasına yol açtınız, uzak çevreye açılarak yabancılarla evlenin.” şeklinde maslahat merkezli bir tavsiyede bulunmuştur.²⁷ İmam Şafî’den (ö. 204/820) yakın akraba evliliğinin çeşitli kalıtsal rahatsızlıkları beraberinde getirdiği ve bu nedenle yakın akraba yerine yabancıyla evlenmenin müstehap olduğu aktarılmıştır.²⁸ Bu içtihat arz edilen rivayet, sahabe kavli ve maslahat delili kapsamında Cüveynî (ö. 478/1085), Gazzâlî (ö.505/1111), İbn Kudâme (ö. 620/1223), Nevevî (ö. 676/1277), Zekeriyya el-Ensârî (ö. 926/1520) ve Şirbînî (ö. 977/1570) tarafından da kabul edilmiştir.²⁹ Şafî ve Hanbelî fakihler bu kapsamda amca, hala, dayı veya teyzekızı düzeyindeki evlilikleri tavsiye etmemiş ve yabancıyla evlenmenin müstehap olduğunu savunmuşlardır.³⁰ Ancak bu görüşün dayandığı mezkûr rivayetlere çeşitli eleştiriler yöneltilmiştir.

metni’l-ikna’ (Beyrût: Dâru’l-Fikr, 1402), 5/9; Şihabuddin Ahmed b. Ahmed b. Seleme el-Kaylûbî, *Haşiyetü Kaylûbî ‘ala şerhi Celâlüddin el-Mahallî ‘ala minhâci’t-tâlibîn* (Beyrût: Dâru’l-Fikr, 1998), 3/208; ‘Uceylî, *Hâşiyetu’l-cemel*, 5/119; Muvaffukuddin Abdullah b. Ahmed İbn Kudâme, *el-Kâfi fî fikhi’l-İmam Ahmed* (Beyrût: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1994), 3/26; Muvaffukuddin Abdullah b. Ahmed İbn Kudâme, *el-Muğni* (Beyrût: Dâru’l-Fikr, 2011), *el-Muğni*, 7/469.

²¹ el-Furkan 25/54.

²² Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî, *el-Hâvî şerhu muhtasari’l-Müzenî* (Beyrût: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 2018), 9/3.

²³ Ebû Davûd, *Nikâh*, 3.

²⁴ Nevevî, *el-Mecmû’*, 17/145.

²⁵ Ebû’l-Meâlî Rüknuddîn Abdülmelik b. Abdillâh b. Yûsuf el-Cüveynî, *Nihâyetu’l-matlab fî dirâyeti’l-mezheb* (Beyrût: Dâru’l-Minhâc, 2017), 12/28; Ebû Hâmid Muhammed b. Ahmed el-Gazzâlî, *İhyâu ‘ulûmuddîn* (Beyrût: Dâru’l-Ma’rife, ts.), 2/41.

²⁶ Şirbînî, *Muğni’l-muhtâc*, 3/127; Abdullah b. Müslim İbn Kuteybe, *Ğarîbu’l-hadîs* (Bağdâd, Matba’atu’l-‘anî, 1397), 3/737.

²⁷ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 7: 469; Abdürrahîm b. el-Hüseyn b. Abdirrahmân el-İrâkî, *Tahrîcu ehâdîsi’l-ihyâ* (Beyrût: Dâru İbn Hazm, 2005), 479.

²⁸ Ebû Yahya Zeynüddîn Zekeriyya b. Muhammed b. Ahmed el-Ensârî, *Fethu’l-vehhâb bi şerhi menhecî’t-tullâb* (Beyrût: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1418), 2/54; Ebû Zekeriyya Muhyiddin Yahya b. Şeref en-Nevevî, *el-Mecmû’* (Beyrût: Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-‘Arabî, ts.), 17/144; Şirbînî, *Muğni’l-muhtâc*, 3/150-155.

²⁹ Nevevî, *el-Mecmû’*, 17/144; Ensârî, *Fethu’l-vehhâb bi şerhi menhecî’t-tullâb*, 2/54; Şirbînî, *Muğni’l-muhtâc*, 3/150-155.

³⁰ Cüveynî, *Nihâyetu’l-matlab*, 12/28; Gazzâlî, *İhyâu ‘ulûmuddîn*, 2/41; Ebû Zekeriyya Muhyiddin Yahya b. Şeref en-Nevevî, *Ravzatu’t-tâlibîn* (Dımaşk: Dâru’l-Feyhâ, 2012), 4/660; Abbâdî, Ahmed b. Kasım-Şirvânî, Abdülhamîd el-Mekkî, *Havâşî’ş-Şirvânî ve’l-Abbâdî ‘ala tuhfeti’l-Muhtâc* (Beyrût, Dâru’l-Fikr,

416 | Ramazan Korkut. Fıkıh Açısından Yakın Akraba Evliliğine Dair Klasik ve ...

a. Mezkur rivayetlerin eleştirisi: İbn Abdü Rabbih (ö. 328/940) bazı kaynaklarda hadis olarak aktarılan bu rivayeti Araplara isnat etmiştir.³¹ İbn Salah (ö. 643/1245) لا تتكحوا القرابة şeklinde rivayetin aslının bulunmadığını savunmuştur. Sübkî'ye göre (ö. 771/1370) bu konuda sahih bir delil bulunmadığı için, yakın akraba evliliğinde bir sakıncanın olmaması gerekir.³² İbn Hacer'e (ö. 852/1449) göre söz konusu içtihat bir habere dayanıyorsa böyle bir haberin aslı yoktur. Ancak bu içtihat tecrübeye dayanıyorsa, böyle bir tecrübe genel geçer bir durum değildir.³³ Yâkût el-Hamevî (ö.626/1299), İbn Teymiyye (ö.728/1328) ve Zehebî (ö.748/1348) ise yukarıdaki rivayeti aktaran İmam Cüveynî'nin hadis ehlinden olmadığını ve hadisçi yönünün zayıf olduğunu savunmuştur.³⁴ Benzer şekilde Şevkânî (ö. 1250/1834) bu haberi hadis olarak aktaran Cüveynî ve İmam Gazâlî'nin hadis alimi olmadıklarını ve bu konuda hata yapmalarının normal olduğunu ileri sürmüştür.³⁵

b. Mezkûr eleştirilere verilen cevaplar:

b.1. Arz edilen rivayeti Cüveynî'nin hadisçiliği üzerinden eleştirmek isabetli değildir. Zira Cüveynî, Ebû Sa'd 'Abdurrahmân b. el-Hasen b. Aliyyek'ten Dârekutnî'nin *es-Sünen* kitabını semâ etmiştir. Dârekutnî'nin (ö. 385/995) hadis kitabına dayanarak cerh ve tadil yapmıştır. Ebû Nuaym el-İsfehânî'den (ö. 430/1038) hadis konusunda icazet almıştır. Aynı şekilde İmam Beyhakî'ye (ö. 458/1066) ilaveten dönemin önde gelen ondan fazla hadis üstadından hadis semâ etmiş ve kendisinden çok sayıda alim de hadis aktarmıştır.³⁶ Bu nedenle İmam Cüveynî'nin dirâyet yönüne ilaveten rivayet ve hadisçilik yönü zannedildiğinin aksine güçlüdür.

b.2. Cüveynî'nin naklettiği rivayetler evliliği emreden nasların genel maksadına ilaveten maslahata uygun bir hüküm içermektedir. Zira evliliğin amacı zarûriyyât düzeyinde nesli korumaktır. Akraba evliliklerinde ise kalıtsal riskler fazladır. Yabancı bir adayla evlenmek kalıtsal risk oranını düşürmekte ve nesli daha fazla güvence altına almaktadır. Asılsız olduğu iddia edilen mezkûr rivayetin içerdiği mashalat Hz. Ömer tarafından teyit edilmiştir. Öte yandan muhakkik müçtehitler bu rivayete maslahat merkezli bir hüküm bina etmişlerdir. Bu açıdan mezkûr rivayeti "telakki'l-ümmeti bi'l-kabûl" kuralı çerçevesinde değerlendirmek mümkündür. Bu kural hadis alimlerinin bir kısmına göre rivayetlerdeki zayıflığı izale edebilmektedir. Hadis alimleri tarafından zayıf görülen bir rivayet ümmetin muhakkik alimleri tarafından kabul edilmiş, müçtehitler o rivayete bir hüküm bina etmiş ve o rivayetle amel etmeyi tavsiye etmişse bu durum o rivayetin sıhhatini takviye edecek bir sebeptir. Nitekim küllî bir aslın kapsamına giren ve dinin yerleşik kurallarıyla çatışmayan zayıf bir rivayete terğib-terhib konusunda amel etmek caizdir. Fıkıh kitaplarında bu türden hadisler bulunmaktadır. Örneğin hadis alimlerine göre mürsel hadisler zayıftır. Ancak İmam Şafî'ye göre müçtehitlerin mürsel bir hadisle amel etmesi, o hadisteki zayıflığı gidermektedir.³⁷ Bu durum zayıf hadisin içerdiği hükmün bir başka delil kapsamına girmesiyle ve harici karineler sayesinde takviye edilmesiyle izah edilebilir. Nitekim zayıf ipler bir araya gelince birbirini takviye ederek güçlü bir halata dönüşmektedir. İbnü'l-Hümmam'ın (ö. 861/1457) Tirmîzî (ö. 279/892) ve Dârekutnî'den (ö. 385/995) aktardığına göre muhakkik âlimlerin zayıf bir rivayete hüküm bina ederek onunla amel etmesi, o haberi sahih hale getiren sebeplerden biridir. İmam Malik'e

ts.), 7/189; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 7: 469; Şirbinî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/127; Süleyman el-Cemel, *Hâsiyetü'l-cemel*, 5/119.

³¹ Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Abdirabbih el-Kurtubî, *el-İkdu'l-ferîd* (Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1404), 7/127.

³² Şirbinî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/127; Şirvânî-Abbâdî, *Havâşî's-Şirvânî ve'l-Abbadî 'ala tuhfeti'l-Muhtâc*, 7/189.

³³ İbn Hacer el-Askalânî, Şihâbüddîn Ahmed b. Alî, *Fethu'l-bârî şerhu sahihi'l-Buhârî* (Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, 1379), 9/135.

³⁴ bk. Takiyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm b. Mecciddîn Abdisselâm el-Harrânî, *el-Fetâva'l-kübrâ* (Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1987), 6/616.

³⁵ Salûs, *Mevsu'atu'l-kadaya'l-fikhiyye'l-mu'asıra*, 857; Cebeci, *Yakın Akraba Evliliği ve Genetik*, 32.

³⁶ bk. Macit Sevgili, "Bir Usûlcü Olarak Cüveynî'nin Hadisçiliği ve Hadisçiliğine Dair Tartışmalar", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20 (2018), 218, 240-241.

³⁷ Muhammed b. İdris eş-Şafî, *er-Risâle* (Mısır: el-Mektebetü'l-Halebî, 1940), 1/467.

göre bir hadisin Medine’de yaygın olarak biliniyor olması, o hadisin sahih olması için senet zorunluluğunu ortadan kaldırmaktadır.³⁸ Sehâvî (ö. 902/1497) ümmetin muhakkik alimlerinin kabul ettiği zayıf hadislerle amel edilebileceğini belirtmiştir. Buna karşılık hadis alimlerinden zayıf kabul edilen bir rivayetin harici sebeplerle sahih olabileceği ve hatta sahih bir hadiste hüküm nesh edebileceğini aktararak buna örnek vermiştir.³⁹ Suyûtî’ye (ö. 911/1505) göre alimler zayıf bir haberle amel-hüküm verme konusunda icmâ etmişlerse, böyle bir hadisin sahih olması için senet zorunlu olmaktan çıkmaktadır.⁴⁰

Hadisin sahih olup olmadığı kendisiyle amel edilip edilmeyeceği içtihadî bir husustur. Müçtehit fakihler harici destekleyici gerekçelere binâen hadisçilerin zayıf gördükleri bir hadisle amel edebilmektedir. Buna karşılık müçtehitlerin kimi zaman hadisçiler tarafından sahih kabul edilen bazı hadislerle teâruz, zayıflık veya nesh gerekçesiyle amel etmedikleri de bir gerçektir. Bu açıdan hadisin sahih olması bazen onunla amel etmeyi zorunlu olmaktan çıkarmaktadır. Bazen de hadisin zayıf olması bile onunla amel etmeye engel olmamaktadır. Dolayısıyla yakın akrabayla evlenmeyi tavsiye etmeyen rivayet kabul edilebilir durumdadır. Maslahat kapsamında bu rivayete amel etmenin bir sakıncasının bulunmamasıdır. Bu rivayet nasların temel gayeleri ve kendisini takviye eden maslahat deliliyle birlikte mülhaza edilince, bu habere istinaden evlilik konusunda yabancı bir adayı tercih etmenin müstehap olduğu savunulabilir.

3. Hz. Ayye’nin rivayeti: Hz. Peygamber *تخيروا لنطفكم واتحوا الأكفاء وأنكحوا إليهم* “Evlilik (döl suyu) için en iyi en uygun olan kadını araştırın; denk olanlarla evlenin, kızlarınızı onlarla evlendirin”⁴¹ buyurmuştur. Aynı rivayet bir diğer tarihte *فإن العرق دساس* “çünkü ırk/soy aldattıcıdır.” şeklindeki bir fazlalıkla aktarılmıştır. Deylemî (ö. 509/1115) Hz. Enes’ten *تزوجوا في الحجر* *الصالح فإن العرق دساس* şeklinde “sâlih bir çevreden/aileden evlenin, çünkü soy gizli/aldattıcıdır.” rivayetini aktarmıştır. Bu tür rivayetler soydan kaynaklanabilecek risklere dikkat çekmektedir.⁴² Hadislerde evlilik için doğurgan kadınların tercih edilmesi tavsiye edilmektedir. Hz. Peygamber *تزوجوا الولود الودود، فإني مكاتر بكم* “sevimli ve doğurgan kadınlarla evlenin, çünkü çokluğunuzla övüneceğim”⁴³ buyurmuştur. Cüveynî bu hadisleri dayanarak yakın akraba yerine yabancıyla evlenmenin müstehap olduğunu savunmuştur. Zira böyle bir evlilikten doğacak çocuklar kalıtsal risklerden daha uzak daha necîb yani daha sağlıklı, güçlü ve sağlam olacaktır.⁴⁴

a. Rivayete yöneltilen eleştiri: Bu rivayetin sahih, hasen⁴⁵ ve zayıf olduğuna farklı içtihatlar bulunmaktadır.⁴⁶ Hz. Ayye’den rivayet edilen hadisin sahihtir; ancak bu hadisin *فإن العرق دساس* ifadesini taşıyan varyantları zayıftır.⁴⁷

³⁸ Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid İbnü’l-Hümmam, *Şerhu fethi’l-kadîr* (Beyrût: Dâru’l-Fikr, 2003), 3/493.

³⁹ Şemsüddîn Muhammed b. Abdirrahmân b. Muhammed es-Sehâvî, *Fethu’l-muğîş bi-şerhi Elfıyyeti’l-hadîs li’l-İrâkî* (Kahire: Mektebetü’s-Sünne, 2003), 1/350.

⁴⁰ Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebîbekr es-Suyûtî, *Tedribu’r-râvî fi şerhi takrîbî’n-Nevevî* (Riyâd: Dâru’t-Taybe, ts.), 1/66; bk. Muhammed Abdürraûf b. Tâcîl’ârîfîn b. Nûriddîn Alî el-Münâvî, *Feyzu’l-kadîr* (Kahire: el-Mektebetü’t-Ticâriyyetü’l-Kübrâ, 1356), 6/330.

⁴¹ İbn Mâce, *Nikâh*, 46.

⁴² Ebü’l-Fazl Zeynüddîn Abdürrahîm b. el-Hüseyn b. Abdirrahmân el-İrâkî, *el-Muğnî ‘an hamli’l-esfâr* (Riyâd: Mektebetü’t-Taberiyye, 1995), 1/387.

⁴³ Nesâî, *Nikâh*, 11.

⁴⁴ Cüveynî, *Nihâyetu’l-matlab*, 12/28; Emin Mahmûd Hattab, *Fethu’l-Meliki’l-Ma’bûd tekmiiletu’l-men-heli’l-azbi’l-mevrûd şerhu sünen-i Ebî Dâvûd* (Beyrût: Müessesetu’t-Târîhi’l-Arabî, 1974), 3/172.

⁴⁵ Şihâbüddîn Ahmed b. Alî İbn Hacer el-Askalânî, *Telhisü’l-habîr fi tahrîci ehâdisi’r-Râfi’iyyi’l-kebîr* (Beyrût: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1989), 3/309.

⁴⁶ Ebü Muhammed Osmân b. Alî ez-Zeylaî, *Nasbu’r-râye fi tahrîci ehâdisi’l-Hidâye* (Beyrût: Müessesetu’t-Reyyân, 1997), 3/197.

⁴⁷ Ebü’l-Fazl İrâkî, *el-Muğnî ‘an hamli’l-esfâr* (Riyâd: Mektebetü’t-Taberiyye, 1995), 1/387.

b. Eleştiriye verilen cevaplar: Bu durumda hadisin *فان العرق دساس* kaydını taşımayan rivayetler sahih olmalıdır. Hadisteki *تخيروا لنطفكم* şeklindeki emir evlilik için en uygun adayı bulmayı tavsiye etmektedir. Hadisteki *فان العرق دساس* şeklindeki kayıt sahih olmasa bile mana itibarıyla doğrudur. Zira asıldaki kalıtsal özelliklerin nesil üzerinde olumlu veya olumsuz etkileri inkâr edilemez. Görüleceği üzere yakın akraba evliliğinde kalıtsal risklerin daha fazla olduğu, yabancılarla yapılan evliliklerde ise bu riskin daha az olduğu klasik tecrübeye ilaveten günümüz tıp ve genetik alanındaki araştırmalarla da desteklenmiştir. Bu nedenle hadisteki *تخيروا لنطفكم* şeklindeki tavsiyeden yabancı bir adayla evlenmenin müstehap olduğu anlaşılabilir.

4. Amelî sünnet: Hz. Peygamber'in yaptığı evliliklerinin büyük bir kısmı yakın akrabadan uzak evliliklerdir.⁴⁸ Onun evlilikleri dinî, siyasi ve psiko-sosyal maslahatlara bina edilmiştir. Bu maslahatlardan biri de uzak bir çevreden evlenmek suretiyle mümkün oldukça geniş bir akrabalık ağı kurmaktır. Bu sayede dinin daha geniş bir alana yayılmasını ve ümmetin bir yarısını oluşturan kadınlara dair hükümlerin en ince ayrıntısına kadar aktarılmasını sağlamıştır.⁴⁹ Hz. Peygamber'e tabi olmayı emreden naslar, ona mahsus olan durumlar hariç, evlilik konusunda da onu örnek almayı gerektirmektedir. Bu nedenle yakın akraba yerine yabancı bir adayla evlenmenin müstehap olduğu savunulabilir. İmam Nevevî'nin ileri sürdüğü bu gerekçelendirmeye yönelik eleştiri ve cevaplar şu şekildedir:

a. Delile yöneltilen itirazlar: Arz edilen durum akraba evliliğinin sakıncalı olmasını gerektirmez. Çünkü Hz. Peygamber halasının kızı Zeynep bint-i Caş ile evlenmiştir. Kızlarından Fatıma'yı akrabalarından Hz. Ali ile evlendirmiştir.⁵⁰ Zeynebi ise halasının oğlu 'As b. Vail ile evlendirmiştir. Kızı Ümmü Gülsüm'ü, amcasının oğlu Utbe b. Ebi Leheb ile evlendirmiş; ancak Utbe henüz zıfat gerçekleşmeden önce Ümmü Gülsüm'ü boşamıştır. Kızı Rukayye'yi Hz. Osman ile evlendirmiştir. Rukayye vefat edince kızı Ümmü Gülsüm'ü Hz. Osman ile evlendirmiştir. Hz. Osman ise Hz. Peygamber'in uzaktan akrabasıdır. Akraba evlilikleri sahabe ve tabiûn arasında da gerçekleşmiştir.⁵¹ Buna göre akraba evliliklerinde bir sakınca bulunmamaktadır. Dolayısıyla akraba yerine yabancıyla evlenmenin müstehap olduğu iddia edilemez.

b. Mezkûr itiraza verilen cevaplar: Arz edilen deliller yakın akraba evliliğinin mübah olduğunu göstermektedir. Ancak bu durum, maslahat açısından yabancı bir adayla evlenmenin müstehap olmasına engel değildir. Hz. Peygamber'in evliliklerinin büyük bir kısmı akraba evliliğinden uzaktır. Dolayısıyla yabancı bir kadınla evlenmek, akrabayla evlenmekten üstündür. Hz. Peygamber'in halasının kızı Zeynep binti Caş ile evliliği ise *فلما قضى زيد منها وطرا زوجناكها* kaydının bir gereği olarak velisiz ve mehirsiz bir şekilde doğrudan Allah tarafından ve evlatlık müessesesini ortadan kaldırma amacıyla gerçekleşmiştir.⁵² Nitekim âyetin devamında bu illet şeklinde *لكيلا يكون على المؤمنين حرج في أزواج أدعيانهم إذا قضوا منهن وطرا*⁵³ açıkça ifade edilmiştir.⁵⁴ Hz. Fatıma Hz. Ali'nin amcasının kızı değil, amcasının torunudur. Bu evlilikte birinci dereceden kuzenler arasında evlilik söz konusu değildir. Haliyle bahsedilen anlamda yakın akraba evliliği kapsamına girmemektedir. Çünkü yakın akraba ile kastedilen amca, hala, dayı ve teyzekızlarıdır. Hz. Osman Hz. Peygamberin yakın akrabası değil uzak akrabasıdır.⁵⁵ Hz. Peygamber'in kızı Zeyneb'i halasının oğlu Ebu'l-'As ile nübüvvetten önce Hz.

⁴⁸ bk. Nevevî, *el-Mecmû'*, 17/145-155.

⁴⁹ bk. Nevevî, *el-Mecmû'*, 17/145.

⁵⁰ bk. Nevevî, *el-Mecmû'*, 17/145.

⁵¹ Salûs, *Mevsu'atu'l-kadaya'l-fikhiyye'l-mu'asıra*, 847-849.

⁵² Ebû Bekr Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed İbn Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'ân* (Beyrût: Dâru'l-Fikr, ts.), 3/597.

⁵³ Nevevî, *el-Mecmû'*, 17/158; Süleyman el-Cemel, *Hâşiyetü'l-cemel*, 5: 119; Ebubekir b. Muhammed Şeta ed-Dimyâtî, *Hâşiyetü'l'anetu't-tâlibîn* (Beyrût: Dâru İhyai'l-Kütübi'l-'Arabiyye, ts.), 3/270.

⁵⁴ Nevevî, *el-Mecmû'*, 17/158.

⁵⁵ Şemsüddin Muhammed b. Ebi'l-Abbâs Ahmed b. Hamza b. Şihabuddin er-Remlî, *Nihâyetu'l-muhtâc ilâ şerhi'l-minhâc* (Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1984), 6/184; Süleyman b. Muhammed Ömer el-Büceyremî, *Hâşiyetü'l-Büceyremî 'alâ şerhi'l-menheci't-tullâb* (Diyarbakır: el-Mektebetü'l-İslamiyye,) 3/323; Heytemî, *el-Fetâva*, 4/98.

Hatice'nin talebi üzerine evlendirmiştir.⁵⁶ O dönemde müşriklerle evlenmeyi yasaklayan âyetler henüz nazil olmamıştı. Nübüvvetten sonra Ebu'l-'As Müslüman oluncaya kadar bu evliliğin devamına müsaade edilmiştir.⁵⁷ Bu evlilik İslam'dan önce var olagelen bir durumdan ibaret olup maslahat esasına dayanmaktadır.⁵⁸ Dolayısıyla bu evlilikleri ileri sürerek yakın akraba evliliğine mesafeli olan içtihadın isabetsiz olduğu savunulamaz. Bu sebeple Nevevî, yakın akraba evliliğini tavsiye etmeyen içtihatların daha isabetli olduğunu ve bu içtihadı yarılan mezkûr itirazın yerinde olmadığını savunmuştur.⁵⁹

1.2.2. Aklî Deliller ve Bu Delillere Yöneltilen Eleştiriler

Yakın akraba evliliğini tavsiye etmeyen Şafiî ve Hanbelî içtihatlar, konuyla ilgili naklî delilleri ve evlilikten beklenen genel maksadı hareket noktası yapmakla birlikte bu konuda çeşitli aklî delilleri de esas almışlardır. Fakihler aklî delil kapsamında kendi dönemlerindeki maslahat merkezli psiko-sosyal, kalıtsal ve tecrübî gerekçeleri esas almışlardır. Bu tür gerekçeler psiko-sosyal, kültürel ve tıbbî araştırma sonuçları ile kanıtlanabilir. Yakın akraba evliliğine mesafeli olan içtihatların maslahat kapsamında ileri sürdükleri psikolojik, sosyolojik ve kalıtsal-tecrübî gerekçeleri, bu gerekçelere yöneltilen itirazlarla birlikte ele almak isabetli olacaktır.

1.2.2.1. Psikolojik Gerekçeler

Aşırı yakınlıktan kaynaklanan benzerlik ve çağrışım aynı ortamda büyüyen amca, hala, dayı veya teyze çocukları arasında psikolojik açıdan kardeşlik hissini geliştirebilmektedir. Bireyi kuşatan psiko-sosyal ve kültürel şartlara bağlı olarak böyle bir çağrışım, kardeşlik türünden duygusal bir bağı güçlendirebilmekte, tarafların bir birine karşı şehvet duygusunu zayıflatabilmektedir. Şehvetin zayıf olması tarafların bir birine karşı rağbetini azaltabilmektedir. Çünkü şehvet duygusu bakma-dokunma hissini güçlü olmasına bağlıdır. Rağbetin azalması doğum oranının azalmasına, yakın akraba evliliği ise çocuklarda kalıtsal bazı rahatsızlıklara yol açabilmektedir. Buna karşılık alışılmış simalardan uzak, yeni ve yabancı bir adaya karşı bu his daha güçlü olabilmektedir. Yabancılar arasında bu duygu güçlüyken, yakın akraba arasında zayıf kalabilmektedir.⁶⁰

a. Psikolojik gerekçeye yönelik eleştiriler: Yakın akraba evliliğiyle kurulan aile, biri akrabalık diğer nikâh olmak üzere iki yönüyle güçlenmektedir. Bireyin akrabasından olan bir kimsese sahip çıkması, yardımcı olması, şefkat ve merhamet göstermesi daha kolay olduğu kadar sıla-i rahim duygusunu da güçlendirecektir. Yakın akraba insanın başına gelebilecek maddî/manevî zorluklara karşı daha sabırlıdır. Böyle durumlarda yakın akrabalar uzak kimselere oranla daha şefkatli daha fedakâr olabilmektedir. Tarafların yakın akraba olması bir birinin kültürel kodlarını anlamaya yardımcı olmakta; yaşlı anne, baba, kardeş veya bacıların korunması açısından bir avantaja dönüşebilmektedir. Bu sebeple en doğrusu bu konuyu şahlıların takdirine bırakmak dindarlık, güzellik, güzel ahlak gibi vasıfları dikkate almaktır.⁶¹

b. Eleştiriye yönelik mülahazalar: İmam Gazzâlî (ö.505/1111), Begavî (ö. 516/1122) ve Şirbînî (ö. 977/1570) ve İbn Hacer el-Heytemî'nin (ö.974/157) ileri sürdüğü bu durum

⁵⁶ Ebu Muhammed Abdulmelik İbnü'l-Hişâm, *Sîretü'n-Nebî* (Beyrût: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1990), 2/293.

⁵⁷ Heytemî, *el-Fetâva*, 4/98.

⁵⁸ Zekeriyâ Ensârî, *Esne'l-metâlib fî şerhi ravdi't-talib* (Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 2000), 3/108; Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc*, 6/184; Büceyremî, *Hâşiyetü'l-Büceyremî*, 3/323.

⁵⁹ Nevevî, *el-Mecmû'*, 17/158.

⁶⁰ Gazzâlî, *İhyâu 'ulûmuddîn*, 2/41; Ebû Muhammed Hüseyin b. Mes'ûd b. Muhammed el-Begavî, *et-Tehzîb fî fıkhi'l-İmami's-Şafiî* (Beyrût, Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 1997), 5/234; Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Muhammed el-Heytemî es-Sa'dî, *el-İfsâh 'an ehâdîsi'n-nikâh*, (Amman: Dâru Ammân, 1406), 19; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/127.

⁶¹ Şinkîfî, *Şerhu zâdi'l-müstenkî*, 4/270.

genel geçer değildir. Ancak amca evinde ya da yakın çevrede büyüyen çocuklar, amcasına *baba* şeklinde hitap edebilmektedir. Akraba sınırları ise psikolojik açıdan bir birini çağrıştırebilmektedir. Bu durum kuzenler arasında kardeşlik duygusunu güçlendirmeye ve cinsel rağbeti azaltmaya müsaittir. Çağdaş psikoloji araştırmalarında cinsel tatminsizliğin taraflar arasında sevilme korkusu, doyum yetersizliği, izolasyon, çekilme, kaygı, sıkılganlık, gerginlik, radikalleşme veya değersizlik hissine yol açabildiği ve evlilik uyumunu olumsuz etkileyebileceği görülmüştür.⁶² Bu açıdan yakın akraba evliliğinin nikâhın zarûriyyat, haciiyyât ve tahsîniyyât düzeyindeki maksatlarını gerçekleştirmede zayıf kalması ihtimal dahilindedir. Kardeşlik duygusu, alışılmış sima olma veya çağrışım türünden bir duyguya rağmen kuzenlerle evlenmeleri, evlilik hayatında psikolojik açıdan çeşitli problemleri beraberinde getirmeye müsaittir. Ancak bu durumun genel geçer olmadığı ve bireylere göre farklılaşabileceği de bir gerçektir. Sıla-i rahim ve nikâh akdiyle kurulan ailelerin iki defa güçleneceği, akrabanın daha sabırlı ve merhametli olacağı savunulabilir. Ancak bu itiraz Şafîi-Hanbelî içtihat açısından bir problem değildir. Çünkü onlara göre yabancı bir adayla evlenmek müstehaptır. Ancak bu adayın uzak akrabadan olması veya kültürel açıdan yakın olması onun tamamen yabancı olmasından üstündür.⁶³ Öte yandan taraflar arasında güçlü bir uyumun, duygusal yakınlığın ve iletişimin sağlanması için fıkhîta yakın akrabalık yerine dindarlık, kültürel yakınlık, duygusal frekans yakınlığı, maddi durum, sanat ve meslek benzerliği gibi denklik vasıflarına itibar edilmiştir.⁶⁴ Dolayısıyla yabancıyla evlenmenin müstehap olması, kültürel açıdan farklı bireylerin evlenmesini ifade etmemektedir. Yakın akraba yerine aynı kültüre mensup yabancı bir adayla veya alışıklığın olmadığı bir simayla evlenmenin psikolojik açıdan daha isabetli olabileceği anlaşılmaktadır.

1.2.2.2. Sosyolojik Gerekçeler

Yakın akraba evliliğini tercih etmeyen içtihatlar maslahat kapsamında bazı sosyolojik gerekçeleri de kullanmıştır. Âyette meâlen: “*Sudan bir insan yaratarak onu neseb ve hısımlık (akraba sahibi) kılan O'dur.*”⁶⁵ buyrulmuştur. Buna göre evliliğin amacı çocuk sahibi olarak nesli devam ettirmek ve akrabalık yoluyla toplumsal kaynaşmayı sağlamaktır.⁶⁶ Bir diğer âyette “*Ey insanlar! Şüphe yok ki, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık.*”⁶⁷ buyrulmuştur. Buna göre dinin temel gayelerinden biri farklı boy ve klanlar arasında tanışmayı, kaynaşmayı, birlik ve beraberliği sağlamaktır. Evlilikte yabancı bir aday tercih etmek İslam toplumunu meydana getiren uzak kabileler, aşiretler ve memleketler arasında akrabalık bağı kurmaktadır. Bu sayede ümmet bazında toplumsal örgütlenme yardımlaşma, dayanışma, birlik ve beraberlik güçlenmektedir.⁶⁸ Evlilik hayatındaki anlaşmazlık ve boşanmalar ise tarafların amca, hala, teyze veya dayı gibi yakın akrabalarıyla arasının açılmasına, sıla-i rahimin kaybedilmesine yol açabilmektedir.⁶⁹ Görüldüğü

⁶² Fatih Bal vd. “Yaşam Doyumunu Etkileyen Faktörlerin Evlilik ve Cinsellik Kavramı Üzerinden Değerlendirilmesi” *Sosyal Bilimler Dergisi* 5/30 (2018), 188, 192; Pınar Çağ, İbrahim Yıldırım, “Evlilik Doyumunu Yordayan İlişkisel ve Kişisel Değişkenler” *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 4/39 (2013), 18.

⁶³ bk. Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc*, 6/184; Büceyremî, *Hâşiyetü'l-Büceyremî*, 3/323; Heytemî, *el-Fetâva*, 4/98.

⁶⁴ bk. Halil İbrahim Acar, *İslam Aile Hukuku* (İstanbul: Ensar Yayınları, 2017), 114-117; Abdullah Çollak, *İslam Aile Hukuku* (Ankara: Öncü Basımevi Yayınları, 2017), 126.

⁶⁵ el-Furkan 25/54.

⁶⁶ Alî b. Muhammed b. Habîb el-Mâverdî, *el-Hâvi şerhu muhtasari'l-Müzenî* (Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2018), 9/4.

⁶⁷ el-Hucûrât 49/13.

⁶⁸ Ensarî, *Esne'l-metâlib*, 3/108; Şirbinî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/127; Süleyman el-Cemel, *Hâşiyetü'l-cemel*, 5/119.

⁶⁹ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 7/469; Buhâtî, *Keşşafu'l-kına' 'an metni'l-ikna'*, 5/9; Abdurrahman b. Abdullah el-Hanbelî el-Ba'î, *Keşfu'l-muhdirât ve'r-Riyâdu'l-müzehherât li-şerhi Ahsrei'l-mutasarât* (Beyrût: Dâru'n-neşâiri'l-İslamiyye, 2002), 2/579; İbrahim b. Muhammed b. Abdullah İbnü'l-Muflih, *el-Mubdi'*

üzere yakın akrabayla evliliği tavsiye etmeyen Şafîî ve Hanbelî içtihat evliliğin siyasi ve sosyolojik maslahatını dikkate almaktadır. Sosyolojik açıdan böyle olmakla birlikte, akraba evliliklerinin dinî tavsiye olmaktan ziyade sosyo-kültürel sebeplerden kaynaklandığına ileride değinilecektir.

1.2.2.3. Kalıtsal Risk Gerekçesi

Şafîî ve Hanbelîlerin yakın akraba evliliğine mesafeli olan içtihatlarının bir diğer gerekçesi, bu tür evliliklerin kalıtsal açıdan daha fazla tehlikeli olduğunun tecrübe edilmiş olmasıdır. Nevevî klasik tecrübeye, dönemindeki tabiilerin sözüne istinaden yabancı bir adayla yapılan evlilikte çocukların daha sağlıklı olacağını ve böyle bir evliliğin doğum oranını yükselteceğini aktarmıştır. Bir cinsin yalnızca aynı aileye tahsis edilmesi, o cinsin zayıflamasına ve kalıtsal problemlere sebep olabilmektedir.⁷⁰ Şafîî fakihlerin maslahat kapsamında esas aldıkları bu tecrübe Arap şiirine de konu olmuştur:

تزويج أبناء بنات العم أنصح من كان بعيد الهم
فقد يضوي سليل الأقارب فليس ينجو من ضوى وسقم

Yüce gayret/himmet sahiplerine tavsiyemdir oğullarını amcakızlarıyla evlendirmesinler

Çünkü akrabanın nesli hastalıktan, zayıflıktan kurtulmaz ve bazen zayıf-çelimsiz olabilir⁷¹

وقد يضوي سليل الأقارب فتى لم تلده بنت عم فيضوى

“O amcakızının doğurmadığı bir delikanlıdır, akraba nesli bazen zayıf ve çelimsiz olabilir”⁷²

Görüldüğü üzere Şafîî ve Hanbelî içtihatlar konuyla ilgili kendi dönemlerindeki maslahat merkezli tecrübeyi dikkate almaktadır. Geçmişte Araplar yakın akraba evliliğinden uzak durmaktaydılar.⁷³ Ancak bu tecrübeye rağmen günümüzde Araplar arasında yakın akraba evliliği yaygındır.⁷⁴ Öyle ki bazı Arap toplumlarında amcakızının yabancı biriyle evlenmesine müsaade etmek utanç sebebi olarak değerlendirilmektedir. Arz edilen dini yorum, içtihat ve tecrübelerle rağmen akraba evliliklerinin yaygın olması, dinden ziyade sosyo-kültürel yapı, tarım toplumu, akrabaya faydalı olma, yabancıya olan güvensizlik, geçmişte iletişim ve ulaşım imkânlarının sınırlı olmasıyla açıklanabilir.⁷⁵ Bu nedenle yakın akraba evliliğinin dinî bir tavsiyeden kaynaklandığını iddia etmek zordur.

Akraba evliliği ile kalıtsal hastalıklar arasında determinist bir bağ kurulamaz. Çünkü bu tür sorunlar yabancıyla yapılan evliliklerde de görülebilmekte, madde bağımlılığı gibi farklı sebepler de kalıtsal problemlere yol açabilmektedir. Akraba evliliği ile kalıtsal problemler arasındaki kolerans ise ancak tıbbî-genetik araştırmalarla kanıtlanabilir. Konuyla ilgili çağdaş eleştirilere ve tıbbî-genetik araştırma sonuçlarına ileride yer verilecektir. Kalıtsal problemlerin akraba evliliklerinde iki kat daha fazla olduğu görülecektir.

Görüldüğü üzere Şafîî-Hanbelî fakihlerin konuyla ilgili içtihadı naklî delillere ilaveten maslahat kapsamında psiko-sosyal ve kalıtsal tecrübe gerekçelerini dikkate almaktadır. Buna bağlı olarak yakın akraba evliliğini tercih/tavsiye etmemektedir. Evliliğin maksadını sağlama

şerhu'l-Mukni' (Riyâd: Dâru 'Alemlî'l-Kütüb, 2003), 7/6; Muhammed b. Salih b. Muhammed el-'Useymîn, *eş-Şerhu'l-mumti' ala Zâdi'l-müstenki'* (Riyâd: Dâru İbni'l-Cevzi, 2001), 12/15.

⁷⁰ Nevevî, *el-Mecmû'*, 17/145.

⁷¹ Muhammed Mutevellî Şa'râvî, *Havâtır havle'l-Kur'âni'l-Kerim* (Cize: Ahbaru'l-Yevm, 1991), 4/3072.

⁷² İbn Kuteybe, *Çaribu'l-hadîs*, 3/737.

⁷³ Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdi, *Edebü'd-dîn ve'd-dünya* (Beyrût: Dâru'l-Fikr, 2015), 198.

⁷⁴ World Health Organization (WHO) Eastern Mediterranean “Genetic Diseases” (Erişim Tarihi 08.05.2021); Hüdâ, “Zevâcü'l-Ekarib ve'l-Emrâzi'l-Virâsiyye”, 6.

⁷⁵ Hüdâ, “Zevâcü'l-Ekarib ve'l-Emrâzi'l-Virâsiyye”, 6.

bakımından dış evlilikteki maslahatın iç/akraba evliliğindeki maslahattan üstün olduğunu savunmaktadır. Bu konuda evliliğin zarûriyyât kapsamında neslin devamı ve neslin korunması maslahatını esas almaktadır. Buraya kadar yapılan analizlerden hareketle delil açısından akraba yerine yabancıyla evlenmenin delil açısından isabetli olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu içtihadın maslahat yönün ne derece isabetli olduğu tıbbî ve kalıtsal araştırmalarla kanıtlanabilir. Öte yandan akraba evliliğinin dini, tıbbî ve sosyolojik açıdan günümüze temas eden bir yönü bulunduğundan konuyla ilgili çağdaş yaklaşımları analiz etmek yerinde olacaktır.

2. Yakın Akraba Evliliğine Dair Çağdaş Yaklaşımların Fıkıh Açısından Analizi, Yorum ve Değerlendirmesi

Günümüzde akraba evliliğini sağlık açısından sakıncalı görenler bulunmaktadır. Buna karşın akraba evliliğini tavsiye etmeyen içtihatları delil-gerekçe bakımından zayıf gören, yakın akraba evliliğinin toplumsal örgütlenmeyi güçlendirdiğini ve bunun aksini gösteren tıbbî-genetik araştırmaların ideolojik ve art niyetli olabileceğini savunanlar da bulunmaktadır. Öte yandan akraba evliliklerinin toplumsal birliği zayıflattığını, geçmişte Oğuz birliğini dağıttığını ve bu tür evliliklerin dinden kaynaklandığını savunan araştırmalar da olmuştur. Buna bağlı olarak konuyla ilgili görüş ve yaklaşımları dört başlık altında değerlendirmek mümkündür.

2.1. Akraba Evliliğine Mesafeli Olan Çağdaş Fıkhî Görüşler

Reşid Rıza (ö.1865-1935), Tantâvî (ö.1862-1940) ve Şa'râvî (1911-1998) gibi bilgiler yakın akraba evliliği konusunda Şafîî ve Hanbelî içtihadını savunmuşlardır.⁷⁶ Bu görüşte olanlar yukarıda geçen naklî, psiko-sosyal gerekçelere ve kalıtsal tecrübeye ilaveten günümüzdeki bilimsel verileri kullanmışlardır. Bu konuda ileri sürdükleri diğer gerekçeler şöyledir:

1. Âyetlerde evlilik kan-nesep bağına ilaveten süt ve kayınlık sebebiyle de yasaklanmıştır. Bu durum evliliği mümkün oldukça uzak çevreden yapmanın daha isabetli olduğuna delalet etmektedir.⁷⁷ Bitki, hayvan ve insan cinsleri erillik ve dişilik bakımından bir birinden uzaklaştığı ölçüde nesil güçlenmektedir. Buna karşılık cinsler arasındaki kan bağı birbirine yakınlaştığı ölçüde nesil zayıflamaktadır. Cüveynî ve Gazzalî gibi fakihler, sıhhati tartışmalı olan ancak bilimsel tecrübeye desteklenen *لَا تَنْكحُوا الْقَرَابَةَ الْقَرِيبَةَ فَإِنَّ الْوَلَدَ يُخْلَقُ* ve *إِعْتَرِبُوا لَا تَضُؤُوا* şeklindeki tavsiyeleri aktarmakla isabet etmişlerdir. Akraba evliliklerinde yaşanabilecek problemler, akrabalık bağlarının zayıflamasına ve sila-i rahimin kesilmesine yol açabilmektedir. Kalıtsal ve psiko-sosyal sakıncalarından dolayı akraba yerine yabancıyla evlenmek seddi zerâyi kapsamında daha isabetlidir.⁷⁸ Evliliğin sürekli yakın akrabadan yapılması bir boyun kendi içindeki bağları güçlendirmektedir. İç evlilik yerine dış evliliği esas almak ise farklı klan/boylar arasında yakınlaşmayla ve toplumsal örgütlenmenin güçlenmesiyle sonuçlanmaktadır.⁷⁹ Bu açıdan yakın akraba yerine yabancıyla evlenmek maslahat açısından âyetteki tanışma/te'aruf maksadına daha uygundur.⁸⁰

2. Usul açısından bir şeyi önlemek o şeyi gidermekten önce gelir, zarar mümkün oldukça giderilir ve iki zarardan hafif olanı tercih edilir.⁸¹ Tıbbî araştırmalarda yakın akraba evliliğindeki kalıtsal risk oranının, yabancı adaya oranla daha yüksek olduğu görülmüştür.

⁷⁶ Muhammed Reşid b. Alırıza b. Muhammed, *Tefsiru'l-menâr* (Kahire: Hey'etu'l-Mısriyyetu'l-'Amme, 1990), 5/27; Şa'râvî, *Havâtır havle'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 4/3072.

⁷⁷ Muhammed Mütevellî eş-Şa'râvî, *Tefsîru's-Şa'râvî*, (Cize: Metâbi'u Ahbârî'l-Yevm, ts.), 4/2094.

⁷⁸ Ahmed b. Abdülaziz el-Haddâd, "Consanguineous Marriages: Jurisprudence and Medicine", *Pan Arab Human Genetics Conferans*, (2007), 81.

⁷⁹ Altunek, "Türkiye Üzerine Yapılmış Evlilik ve Akrabalık Araştırmalarının Bir Değerlendirmesi", 25.

⁸⁰ Ahmed b. Abdülaziz el-Haddâd, "Consanguineous Marriages: Jurisprudence and Medicine", *Pan Arab Human Genetics Conferans*, (2007), 81.

⁸¹ bk. Muhammed Zerka, *Şerhu'l-kavâidi'l-fıkhîyye* (Dimaşk: Dâru'l-Kalem, 2012), 183-208.

Üreme kanununa göre aynı toprağı sürekli aynı cinsten bir ekinle sürmek zirai ekinlerin peyderpey zayıflamasına yol açmaktadır. Aynı toprak farklı türden bir ekinle sürüldüğünde, önceki ürünün yanı sıra yeni ürün de güçlenmektedir. Mahsulün daha güçlü ve kaliteli olması için aşılacak cinslerin mümkün oldukça bir birinden uzak olması tercih edilmektedir. Aynı kanun erkek-kadın arasındaki üreme için de geçerliliğini korumaktadır.⁸² Yakın akraba evliliği bu maslahatı zayıflatmaktadır. Bu görüşte olanlar klasik fikhî yaklaşımın naklî delillerini kullanırken, buna ilaveten aynı görüşü çağdaş bilimsel verilerden hareketle desteklemeye çalışmışlardır.

Muasır araştırmaların bir kısmı mezheplerin klasik gerekçelerinin yanında arz edilen gerekçelerden hareketle yakın akraba evliliğinin sakıncalı olduğunu, buna rağmen böyle bir evlilik yapacak adayların kalıtsal taşıyıcılık testlerinden geçmesi gerektiğini savunmuştur.⁸³ Ancak kalıtsal testlerin bu konuda ne derece yeterli oldukları, konuyla ilgili fikhî görüşü ne derece etkileyeceği, günümüz açısından ancak bilimsel araştırma sonuçlarıyla açıklanabilir. Genetik testlerin kalıtsal riskleri her yönüyle tespit ederek önleyebileceği tartışmalıdır. Ayrıca konuyla ilgili klasik fikhî yaklaşım sadece kalıtsal tehlikelerle değil psikolojik ve sosyolojik gerekçelerden hareket etmektedir. Konuyla ilgili çağdaş bilimsel araştırma sonuçlarını ayrı başlıklar altında ele alacağız.

2.2. Akraba Evliliğinin Sakıncalı Olmadığını Savunan Yaklaşımlar ve Temel Argümanları

Bu görüşte olanlar yakın akraba evliliğini tavsiye etmeyen Şafî ve Hanbelî içtihatların delil bakımından zayıf olduğunu ileri sürmüş ve daha çok klasik dönemlerde bu içtihadın delillerine yöneltilen itirazları tekrarlamış,⁸⁴ ayrıca tıbbî-genetik bazı araştırmalara istinaden zannedildiğinden farklı olarak akraba evliliğinin kalıtsal açıdan olumlu sonuçlar verdiğini ileri sürmüşlerdir.⁸⁵ Bu tür itiraz-eleştirileri ve bunlara verilen cevapları yukarıda ele aldık. Burada ise görüşlerini ispatlamak üzere kullandıkları diğer argümanları ele alacak ve bu argümanların fikhî açıdan analizine ve eleştirisine yer vereceğiz.

1. Âyette: “*Seninle birlikte hicret eden amca, hala, dayı ve teyzekızlarıyla evlenmeyi (sana helal kıldık).*”⁸⁶ buyrulmuştur. Hz. Peygamber hakkında sabit olan bir hüküm kendisine mahsus olmadığı sürece aynı hüküm ümmet için de geçerlidir. Akraba evliliğinde mefsedet bulunsaydı veya böyle bir evlilik ile kalıtsal hastalıklar arasında determinist bir bağ olsaydı helal kılınmazdı.⁸⁷

Delile yönelik fikhî eleştiriler: Mezkur âyetten yakın akrabayla evlenmenin mübah olduğu çıkarılabilir. Ancak bu âyetin akraba evliliğini tavsiye ettiğini iddia etmek zordur. Nitekim Übey b. Kâ'b (ö. 33/654 [?]) mezkûr âyetteki “*seninle birlikte hicret eden amca-hala ve dayı kızları*” kaydını şu şekilde yorumlamıştır: Bu kayıt Hz. Peygamber'in sadece müslüman olan ve kendisiyle hicret etme onuruna erişen akrabalarıyla evlenmesi helal olduğunu ifade

⁸² Reşid Rıza, *Tefsiru'l-menâr*, 5/27.

⁸³ bk. Ergül Tunçbilek vd. *Genetik Hastalıklar* (Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayınları, ts.), 12; Muhammed b. Yahya Saîdî vd., *Delîlu 'iyadeti'l-meşvereti't-tıbbiyyeti li'l-fahsi ma kable'z-zevâc*, 22-23.

⁸⁴ Bk. Salûs, *Mevsu'atu'l-kadaya'l-fikhiyye'l-mu'asıra*, 847,-857; Sâlûs, Ali Ahmed, “Zevâcu'l-Akraba Beyne'l-İlmi ve'd-Dîn” *Journal of Faculty of Sharia* 5/1 (1987), 691; Cebeci, *Yakın Akraba Evliliği ve Genetik*, 32-37.

⁸⁵ Salim Necm, “Zevâcu'l-Akarib: Âcâbiyyatuh ve Selbiyyatuh” *Mecelletu'l-mecma'i'l-fikhi'l-İslâmî*,11/1 (1998), 158.

⁸⁶ el-Ahzâb 33/50.

⁸⁷ bk. Salûs, *Mevsu'atu'l-kadaya'l-fikhiyye'l-mu'asıra*, 847,-857; Cebeci, *Yakın Akraba Evliliği ve Genetik*, 32-37.

eder. Dolayısıyla müslüman olmayan veya kendisiyle hicret etme onuruna elde etmeyen kadınlarla evlenmesi helal değildir.⁸⁸ Nitekim Hz. Peygamber, amcası Ebû Talib'in (ö. 619 m.) kızı Ümmü Hânî (ö. 50/670 sonrası) ile evlenmek istemiştir. Ümmü Hânî bu teklifi kabul etmemiş ve sonrasında bu âyet nazil olmuştur. Bunun üzerine Ümmü Hânî, Hz. Peygamber ile beraber hicret etmiş olmadığını ve bu sebeple ona zaten helal olmadığını belirtmiştir. Süddî (ö. 127/745) bu rivayetin son derece zayıf olduğunu⁸⁹ Tirmîzî ise bu rivayetin hasen olduğunu savunmuştur.⁹⁰ Sahabenin bir kısmına göre ise âyetteki mezkûr kayıt mefhûm-u muhâlif gayesini ifade etmez. Bu takdirde âyete göre Hz. Peygamber'in akrabalarıyla evlenmesi mutlak bir şekilde helal kılınmıştır.⁹¹ Buna göre âyetin yakın akrabayla (kuzenlerle) evlenmenin mübahlığına delaleti zannidir. Kuzenlerle evlenmenin mübahlığı daha çok onların evlenilmesi haram kılınanların dışında kalmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla arz edilen âyetten hareketle kuzenlerle evlenmenin mübah olduğu çıkarılsa bile, bu âyetten böyle bir evliliğin teşvik-tavsiye edildiğini çıkarmak zordur.

2. Âyetlerde yakın akrabayla evlenmek mübah kılınmıştır. A'râf sûresinin 157. âyetinde ise *ويحل لهم الطيبات ويحرم عليهم الخبائث* "Peygamber onlara temiz şeyleri helâl, pis şeyleri haram kılar" buyrulmaktadır. Akraba evliliği âyetteki *الطيبات* kapsamında helal ve temiz bir evliliğdir. Allah Teâlâ hikmet sahibidir. Akraba evliliğinde bir sakınca olsaydı, onun hikmeti buna müsaade etmezdi. Kalıtsal hastalıklara sebep olan onlarca durum arasından yalnızca akraba evliliği etrafında olumsuz bir imaj oluşturmak iyi şeyleri helal kılan ilahî hikmete aykırı olduğundan doğru değildir.⁹² Determinist bir yaklaşımla akraba evliliği ile kalıtsal riskler arasında tabii bir bağ kurulamaz. Zira genetik rahatsızlıklar akraba evliliklerinin yanında yabancı evliliklerinde de görülmektedir. Buna karşılık akraba evliliğinden doğan çocuklarda bu tür rahatsızlıklar genel geçer değildir. Böyle bir risk sebebiyle akraba evliliği sakıncalı olacaksa, riskten korunmak üzere hiç evlenmemek gerekir. Söz konusu riskler doğrudan Allah Teâlâ'nın irade ve takdirine bağlıdır. O dilemezse akraba evliliğinde bir risk bulunmaz, dilerse yabancıyla yapılan evliliklerde de kalıtsal hastalıklara yol açabilir. Bu nedenle yakın akraba evliliğine mesafeli içtihatların yanında, böyle bir evliliği sakıncalı gösteren araştırmalar isabetli değildir.⁹³

Delilin fikhî açıdan eleştirisi: Arz edilen âyetten akraba evliliğinin mübah olduğu çıkarılabilir. Ancak acizane bu âyetin akraba evliliğini tavsiye-teşvik etmediğini düşünmekteyiz. Fıkıh usûlü açısından "ibaha, maslahat ve mefsedet" diyalektiğini ilgilendiren bu problemi şöyle değerlendirmek mümkündür: Bir şeyin mübah kılınması, o şeyin sürekli, mutlak ve kayıtsız bir şekilde ara dereceler dikkate alınmadan her türlü zaman, mekân ve şahıs açısından tavsiye edilmiş olmasını gerektirmez. Nitekim naslara aykırı olmamak, helali haram ve haramı ise helal kılmamak şartıyla kamu otoritesine üstün yarar gerekçesiyle ibaha alanına müdahale etme ve ibaha alanını sınırlandırma yetkisi verilmiştir. Evet ibaha bir haktır; ancak mübah bir fiil maslahat kapsamında tercih edilmeyebilir ve özel bir delilden hareketle bu fiilin aksini yapmanın müstehap olduğu savunulabilir. Bu durumu iki âyet ve usul merkezli bir analiz çerçevesinde ele almak yerinde olacaktır.

a. Birinci örnek: A'râf sûresinin 31. yetinde "yiyiniz içiniz, israf etmeyiniz."⁹⁴ şeklindeki ibaha emri yeme-içmenin mübah olduğunu ifade etmektedir. Ancak yeme-içme mükellefin

⁸⁸ İzzüddîn Abdülazîz İbn Abdisselâm, *Tefsîru İzzüddîn b. Abdisselâm* (Beyrût: Dâru İbn Hazm, 1996), 914; Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr el-Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân* (Riyâd: Dâru 'Alemlî'l-Kütüb, 2003), 14/205.

⁸⁹ Ebû Bekr Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed İbn Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'ân* (Beyrût: Dâru'l-Fikr, ts.), 3/591.

⁹⁰ Tirmîzî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 34.

⁹¹ Ebû Bekr Ahmed b. Ali el-Cessâs, *Ahkâmu'l-Kur'ân* (Beyrût: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 1985), 5/237.

⁹² Salûs, *Mevsu'atu'l-kadaya'l-fikhiyye'l-mu'asıra*, 847,-857; Cebeci, *Yakın Akraba Evliliği ve Genetik*, 32-37.

⁹³ Salûs, *Mevsu'atu'l-kadaya'l-fikhiyye'l-mu'asıra*, 847,-857; Cebeci, *Yakın Akraba Evliliği ve Genetik*, 32-37.

⁹⁴ el-A'raf 7/31.

durumuna göre vacip, mendup, mekruh ve haram kısımlara ayrılabilir. Sözelimi diyabet hastalığı bulunan bir kimse, Allah Teâlâ'nın yeme içmeyi helal kıldığını, helal kılınan şeylerin temiz/faydalı olduğunu ve zararlı olsaydı helal kılınmayacağı türünden bir gerekçe ileri sürerek "diyetin ilahi hikmete aykırı olduğunu" iddia edemez. Aynı şekilde sağlıklı olmak için az yemenin tavsiye edilmesi, ayetteki mübahlığa aykırı olmasa gerektir. Aynı durum yakın akraba yerine uzak bir akraba veya yabancı bir kimseyle evlenmenin müstehap kabul edilmesi için de geçerliliğini korumaktadır. Bir fiilin müstehap olması onun aksini yapmak caiz olmakla birlikte, o fiili terk etmenin daha üstün olduğunu ifade etmektedir. Bu açıdan o fiil ibaha kapsamında helal-serbest kılınmış olsa bile, özel bir delil veya muteber bir maslahat sebebiyle o fiili terk etmenin müstehap olabileceği savunulabilir.

b. İkinci örnek: Mâide süresinin 2. âyetinde "*ihramdan çıkınca avlanın*"⁹⁵ şeklinde emir avlanmayı helal kılmaktadır. Ancak kamu otoritesinin mevcut popülasyonu korumak üzere nesli tükenen hayvanları avlamayı yasaklaması veya yavrulama döneminde balık avlamayı yasaklaması ve bu yasakları ihlal edenlere bir yaptırım uygulaması avlanmanın mübah olmasıyla çelişmemektedir. Zira devlet başkanının halk üzerindeki tasarrufları mürsel/muteber maslahatlara bağlıdır.⁹⁶ Nassa, icmâya ve maslahata aykırı olmamak şartıyla devlet başkanına itaat etmek emredilmiştir.⁹⁷ Hukuk sistemi ibaha alanında giren tasarrufları başkasına zarar vermeme şartına bağlayabilir veya tavsiye etmeyebilir. Aynı şekilde yakın akraba evliliğinin helal kılınması, maslahat kapsamında böyle evliliğin tavsiye edilmemesine engel değildir. Dinî açıdan evliliğin temel gayesi nesli korumaktır. Naklî delillere ilave olarak kalıtsal ve psiko-sosyal gerekçeler yakın akrabadan uzak bir kimseyle evlenmenin müstehap olmasını gerektirmektedir.

c. Usul merkezli eleştiri: Dini hükümleri makasid açısından inceleyen herkes bu hükümlerle amaçlanan maslahatların ihmal edilemeyeceğini ve mefsedetın irtikâb edilemeyeceğini kabul eder. Herhangi bir nas, icmâ veya kıyas olmasa bile -nassa aykırı olmamak şartıyla- maslahat ve mefsedet gerekçesiyle ibaha alanı sınırlandırılabilir.⁹⁸ Dünya-ahiret maslahatını sağlayarak mefsedeti gidermek üzere kesin maslahatlara ilaveten zannî maslahatlar da itibara alınır.⁹⁹ Bir konuda maslahat ve mefsedet eşit düzeydeyse mükellef muhayyer olur. Ancak mefsedet ve maslahat arasında farklılık varsa iki seçenekten hangisi maslahatı daha fazla temin ediyor ve mefsedetten daha fazla uzaklaştırıyorsa o seçenek tercih edilir. Bu gerçeği ancak sâlih ile aslâh (iyi ve daha iyi), fasid ile efsed (kötü ve daha kötü) arasındaki farkı dikkate almayanlar reddeder. Aynı şekilde tıp bilimi maslahatı temin ve mefsedeti giderme esasına göre hareket etmektedir. Örneğin doktorlar iki zarardan büyük olanını gidermek üzere, küçük olan zarara katlanmayı tavsiye ederler. Din ile bilim ve tıbbın kesinlik arz eden kanunları tevhid noktasında buluşmaktadır. Dinin kaynağı Allah Teâlâ'nın teşriî iradesi, bilimin ve tıbbın doğru tespit ettiği kanunların kaynağı ise Allah Teâlâ'nın tekvînî iradesidir. Her ikisinin nihaî doğruları arasında -din yanlış anlaşılmaşı ve tıp da yanılmıyorsa- bir çatışmadan bahsedilemez. Evet, hikmet açısından her şey Allah'ın izin, irade ve kontrolü altındadır. Bu açıdan varlık aleminde salt ve zorunlu bir determinizmden bahsedilemeyeceğine bilim de şahittir. Ancak Allah Teâlâ sonuçları genellikle sebeplere bağlamış, teşriî kanunlarına uygun hareket etmeyi emrettiği kadar tekvînî kanunlarına uymayı da emretmiştir.¹⁰⁰ Dinî ve dünyevî maslahata vesile olan durumlar genellikle emredilmiş kategoride farz, vacip ve müstehap kısımlara; mefsedete vesile olan durumlar ise haram, tahrîmen mekruh, tenzîhen mekruh ve hilaf-ı evla gibi kısımlara ayrılmaktadır.¹⁰¹ İki maslahat tearuz ettiğinde mümkünse

⁹⁵ el-Mâide 5/2.

⁹⁶ bk. Abdülkerim Zeydan, *el-Veciz fî şerhi'l-kavâ'idî'l-fikhiyye* (Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 2017), 129.

⁹⁷ bk. en-Nisa 4/59; Hz. Peygamber: "Üzerinize Habeşî ve burnu kulağı kesik bir köle, emir tayin edilse, sizi Allah'ın Kitabı ile sevk ve idare ettiği sürece, onun emirlerini dinleyiniz ve itaat ediniz." buyurmuştur. bk. Buhârî, *Ahkâm*, 4, İbn Mâce, *Cihad*, 39.

⁹⁸ İbn Abdisselâm, *Kavâ'idu'l-ahkâm*, 1/7-9, 2/314.

⁹⁹ İbn Abdisselâm, *Kavâ'idu'l-ahkâm*, 1/7-9, 2/35.

¹⁰⁰ İbn Abdisselâm, *Kavâ'idu'l-ahkâm*, 1/7-9.

¹⁰¹ İbn Abdisselâm, *Kavâ'idu'l-ahkâm*, 1/14, 61, 77, 78.

her iki maslahat bir araya getirilir. Ancak bu mümkün değilse bu iki maslahattan hangisi üstün olduğu biliniyor veya zannediliyorsa o maslahat tercih edilir. Hikmet kavramı ise sözlükte *men etme* ve *engel olma* anlamındadır. İki maslahattan daha üstün olanını alarak zayıf olanını bırakmak, iki ihtimalden daha zararlı olanı menetmek hikmete daha muvafıktır.¹⁰² Vesâil hüküm açısından makasıda tabidir.¹⁰³ Gerçekten maslahatın nas, icma, kıyas-ı celi ve sahih örf olmadan tek başına naslardaki amm hükümleri tahsis edeceği veya mutlak ifadeleri takyid edeceği iddia edilemez. Ancak âyette mübah kılınan bir fiili nasların genel maksadından, özel bir delilden ve maslahattan hareketle tavsiye etmemek caizdir. Böyle bir sınırlandırma nassa ve ilahi hikmete muhalefet olarak değerlendirilemez. İbaha alanı hakkı kötüyü kullanmama, başkasına zarar vermeme, sedd-i zerâyi ve üstün yarar gerekçesiyle sınırlandırılmıştır. Nitekim Hz. Ömer müslüman kadınlara zarar verdiği gerekçesiyle ehl-i kitabın kadınlarıyla evlenmeyi yasaklamıştır. Hz. Ömer burada mübah bir fiili üstün yarar, maslahat ve mefsetet gerekçesiyle sedd-i zerâyi kapsamında sınırlandırmıştır. Onun bu konuda maslahat gerekçesiyle nassa muhalefet ettiği iddia edilemez. Bir diğer ifadeyle “ehl-i kitap kadınlarla evlenmek âyetle helal kılınmıştır, helal kılınan şeyler tayyibat kapsamındadır, Allah Teâla ise hikmet sahibidir böyle bir evliliğin sakıncası olsaydı âyette mübah kılınmazdı, bunun aksini iddia etmek nassa ve ilahi hikmete muhaliftir” denilemez. Hz. Ömer’in bu türden diğer uygulamaları ise bir nas-ın yerine diğeriyle amel etmekten veya o esnada hükmün menâtı oluşmadığı için hükmü uygulamaktan ibarettir.¹⁰⁴ Daha açık bir ifadeyle özel bir delil sebebiyle ibaha alanının sınırlandırmak, mübah olan bir fiili mefsetet riski fazla olduğundan tavsiye etmemek nassa muhalefet değildir.

Yukarıdaki usul çerçevesinde şunlar söylenebilir: Dinî veya tubbî açıdan yakın akraba evliliği ile kalıtsal riskler arasında zorunlu bir determinizmden bahsedilemez. Ancak yakın akraba evliliğinin daha riskli olduğu özel bir delil, tıp-genetik, tecrübe ve maslahat açısından doğrusa bu durum yakın akraba evliliğini tercih sebebi olmaktan çıkarabilir. Yabancıyla evlenmedeki maslahat, akrabayla evlenmedeki maslahattan daha üstünse ve mefsetetten daha uzaksa -aksini tercih etmek mübah olmakla birlikte- yabancıyla evlenmenin müstehap olması hikmete daha muvafıktır. Dolayısıyla akraba evliliğini tavsiye etmeyen içtihatlar iddia edildiği şekilde nassa, icmâya, ilahî hikmete veya kıyasa aykırı değildir. Çünkü burada akraba evliliğinin mübahlığı inkâr edilmemekte, sadece tercih sebebi olmaktan çıkmaktadır. Bu nedenle konuyla ilgili Şafiî ve Hanbelî içtihadın nassa aykırılık türünden mülga bir maslahata dayandığı iddia edilemez. Tam aksine bu içtihat mürsel maslahat ile muteber maslahat arasında kalmaktadır.

3. Yakın akraba evliliğini savunmak üzere Süleyman et-Taberânî'nin (ö. 360/971) Ebû Ümâme'den (ö. 86/705) aktardığı şu rivayet kullanılmıştır: “Sizler bir birinizle savaşmaya dönmedikçe, kişi geçim gerekçesiyle amcacızını bırakarak Nabatlı bir kadınla evlenmedikçe kıyamet kopmaz.”¹⁰⁵ Oysa bu hadisin senedinde yer alan Cafer b. Zübeyr isimli ravinin yalancı olduğu ve haberin zayıf olduğu tespit edilmiştir. Talhâ'nın rivayeti: “Kendi kavminden evlenen insanın hali, evinde ot bitiren kimsenin hali gibidir.”¹⁰⁶ Bu haberin senedindeki Eyyûb b. Süleyman b. Hazlem'in babasıyla birlikte meçhul olduğu ve hadisin zayıf olduğu belirtilmiştir.¹⁰⁷

Rivayetlerin eleştirisi: Her iki rivayet zayıf olmakla birlikte yakın akraba evliliğine teşvik etmekten uzaktır. Birinci rivayet akrabayla evliliği tavsiye etmekten ziyade “dünyevileşmenin ileri boyutlara ulaşacağını, evlilik konusunda bile sadece zenginliğin bir tercih sebebi olacağını” muhatabın anlayacağı edebî bir üslup ve anlatımla ifade etmektedir. Bu nedenle arz

¹⁰² İbn Abdisselâm, *Kavâ'idu'l-ahkâm*, 1/87, 91.

¹⁰³ İbn Abdisselâm, *Kavâ'idu'l-ahkâm*, 1/179.

¹⁰⁴ bk. Bûtî, *Davâbitu'l-maslaha*, 327-340.

¹⁰⁵ Ebû'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir* (Kahire: Mektebetü İbn Teymiye, 1994), 1/114.

¹⁰⁶ Nürüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân el-Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid ve menba'u'l-fevâid* (Bejrût: Dâru'l-Fikr, 1414), 4/477.

¹⁰⁷ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 1/114; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid ve menba'u'l-fevâid*, 4/477.

edilen rivayet amcakızıyla evliliğe teşvik mahiyetinde bir açıklama olmaktan uzaktır. İkinci rivayetteki “kavminden evlenme” kaydı ise uzak akrabayla evlenmeye hamledilebilir. Şafîî ve Hanbelî içtihatların mesafeli olduğu evlilik ise yakın akraba evliliğidir. Uzak akrabayla evlenmek bu kapsamda değildir.

4. Akraba evliliğindeki kalıtsal risklerin iki kat fazla olduğunu tespit eden araştırmaların yetersizdir. Bu araştırmaların kalıtsal hastalıkların tamamını kuşatmadığı ve ağırlıklı olarak hastane kayıtlarına giren bireyleri esas aldığı belirtilmiştir. Akraba evliliğinin fazla, çok az ve neredeyse eşit olduğu üç ayrı toplumda yapılan bir araştırmada, kalıtsal hastalık oranının bir birine yakın olduğu tespit edilmiştir. Günümüzdeki araştırma sonuçları tutarsız olabilmektedir. Bazı araştırmalarda bu durum son derece abartılmaktadır. Batıda akraba evliliğinin sakıncalı olduğunu gösteren araştırmalar ideolojik olabilir. Akraba evliliğini riskli gösteren bu tür araştırmaların toplumsal yapımızı zayıflatmayı hedefliyor olması ihtimal dâhilindedir. Zira akraba evlilikleri İslam dünyasındaki toplumsal yapıyı güçlendirmektedir. Öte yandan kalıtsal riskler sadece akraba evliliğine indirgenemez. Sigara, içki ve madde bağımlılığı gibi sebepler de kalıtsal hastalıklara yol açabilmektedir. Kalıtsal riskler akraba evliliğinden değil çekinik genlerin bir araya gelmesinden kaynaklanmaktadır. Geniş çaplı bir araştırma sonucunda beklenenden farklı sonuçlar ortaya çıkabilecektir.¹⁰⁸ Mısırlı Dâhiliye profesörü Salim Necm akraba evliliği ile kalıtsal rahatsızlıklar arasında bir orantının bulunmadığını savunmuştur. Konuyla ilgili bire bir araştırma yapmak yerine Suudi Arabistan’da yüz yıllık aile seçerelerini kalıtsal açıdan analiz eden bir araştırmayı esas almıştır. Buna göre akraba evliliğinden meydana gelen bireylerin itikadi, fikri ve ahlaki açıdan üstün oldukları, şiddetten uzak durdukları, problemlerini çözmek için yargıya müracaat etme yerine kendi aralarında çözüm bulmaya çalıştıkları; bu fertler arasındaki kalp, şeker, tansiyon, prostat ve diğer rahatsızlıkların yabancıyla evlilikten meydana gelen bireylerle neredeyse aynı olduğu görülmüştür.¹⁰⁹

Yukarıdaki gerekçe bazı yönlerden isabetli değildir. Bilimsel bir araştırmanın akraba evliliklerinin ve diğer evliliklerin tamamını kuşatması zordur. Bunun yerine belirli örneklemelerin esas alınacağında şüphe yoktur. Bu konudaki araştırmalar sadece akraba evliliği yapanları değil, kalıtsal problemleri bulunan diğer evlilikleri de esas almaktadır. Gerçekten akraba evliliği ile kalıtsal riskler arasında salt determinist bir bağ kurulamaz ve kalıtsal problemler sadece akraba evliliğine indirgenemez. Bu kapsamda akraba evliliğinin sürekli olarak kalıtsal hastalıklara yol açacağı da iddia edilemez. Ancak bu durum akraba evliliğindeki riskin yüksek olmasına, bu sebeple akraba evliliğinin tavsiye edilmemesine ve yabancıyla evlenmenin müstehtap olmasına engel değildir. Çünkü akraba evliliği sadece kalıtsal değil nasların nesli koruma maksadını, psikolojik gerekçeleri ve sosyolojik realiteyi esas alarak yabancıyla evlenmenin akrabayla evlenmekten üstün olduğunu savunmaktadır. Suudi Arabistan’da yapılan mezkur araştırma akraba evliliği ile kalıtsal rahatsızlıklar arasındaki koleransı incelemekte, kalıtsal rahatsızlığı tespit edilen bireyleri akraba evliliği ve yabancı evlilikler şeklinde sınıflandırmamaktadır. Haliyle yöntem açısından problemlidir. Nitekim yine Suud Sağlık Bakanlığının yakın akraba evliliğini dini açıdan olduğu kadar, kalıtsal risklerin fazla oluşu sebebiyle tavsiye etmemesi, mezkur araştırmaya dayandırılan iddiayı anlamsız hale getirmektedir.¹¹⁰ Her şeyin Allah Teâlâ’nın kontrolünde olduğunda şüphe yoktur. Ancak kalıtsal riskler daha fazlaysa, evlilik için yabancı bir aday tercih etmek, evlilik öncesi taşıyıcılık testlerinin yapılması ve gerekli önlemlerin alınması tekvînî kanunlara riayet kapsamında, Allah’a tevekkül ve itaat etmenin bir gereğidir. Madde bağımlılığının, sigara ve içki gibi alışkanlıkların sağlığa zarar verdiği, kalıtsal sorunlara yol açacağı izahtan varestedir. Akraba evliliği ile kalıtsal rahatsızlıklar arasında nasıl bir koleransın bulunduğu ise ancak somut araştırmalarla tespit

¹⁰⁸ Cebeci, *Yakın Akraba Evliliği ve Genetik*, 36-37.

¹⁰⁹ Salim Necm, “Zevâcu’l-Akarib: İcâbiyyatuh ve Selbiyyatuh”, 158.

¹¹⁰ Muhammed b. Yahya Saîdî vd., *Delîlu ‘iyadeti’l-meşvereti’t-tibbiyyeti li’l-fahsi ma kable’z-zevâc* (Riyâd: Vezâretu’s-Sihha, 2015), 22-23.

edilebilir. Dolayısıyla bu konuda ancak tıbbî, genetik ve istatistikî saha araştırma sonuçları bir fikir verebilir. Şimdi bu sonuçları ele alalım.

3. Akraba Evliliğine Dair Tıbbî Araştırma Sonuçlarının Fıkıh Açısından Yorumu

Tıp literatüründe aynı soydan gelen ve aralarında kan yakınlığı bulunan bireyler arasındaki evlilik akraba evliliği olarak isimlendirilmiştir.¹¹¹ Kuzenlerle yapılan evlilik birinci dereceden; kardeş torunları arasındaki evlilikler ise ikinci derece yeğen evliliğidir. Ülkemizde en sık görülen ve sağlık açısından en tehlikeli olan evlilik, birinci dereceden kuzenler arasındaki evlilikleridir.¹¹² Akraba evliliklerine dair araştırmalar amca, teyze, dayı veya halakızı gibi kuzenlerin yanında, aynı soydan gelen daha uzak akrabaları da kapsamaktadır.¹¹³ Ancak ağırlıklı olarak kuzenler arasındaki evliliğin riskleri üzerinde durulmaktadır.

Günümüz tıp araştırmalarına göre yakın akraba evliliklerinin yaklaşık on bir çeşit *otozomal resesif* ve *multifaktöryel* kalıtsal hastalıklar için önemli bir risk faktörü olduğu ve kalıtsal hastalıkların ortaya çıkma olasılığını iki kat arttırdığı tespit edilmiştir.¹¹⁴ Yakın akraba evliliklerinde ölü doğumlarının, erken yaş bebek ölümlerinin¹¹⁵ ve kalıtsal engellerin iki daha yüksek olduğu görülmüştür.¹¹⁶ Örneğin yeni doğan bebekler arasındaki ölüm hızı akraba olmayan evliliklerde binde 25, akraba evliliklerinde ise binde 42 oranında görülmüştür.¹¹⁷ Bilim dünyasının bu konuda neredeyse aynı fikirde olduğu savunulmaktadır.¹¹⁸ Yakın akraba evliliklerinde, toplumda nadiren görülen resesif genleri heterozigot olarak taşıyan taraflardaki zararlı genlerin birleşme olasılığının ve bu genleri homozigot olarak taşıyan bireylerin meydana gelme olasılığının; yabancı evliliklere oranla iki kat yüksek olduğu görülmüştür. Buna karşılık faydalı heterozigot genleri taşıyan akrabaların kendi aralarında evlenmeleri halinde -bu faydalı genlerin bir araya gelme olasılığı az olmakla birlikte- daha yararlı olabileceği de savunulmuştur.¹¹⁹

Kalıtsal hastalıkların bir kısmını gebelikten önce, bir kısmını gebelik aşamasında tespit ederek müdahale etme imkânı bulunmaktadır. Türkiye’de yaklaşık her 50 kişiden birinde;

¹¹¹ Neyzi Olcay-Ergül Tunçbilek, *Genetik Bozukluklar*, (İstanbul, Nobel Yayınları, 1989), 138.

¹¹² Tunçbilek vd. *Genetik Hastalıklar*, 12.

¹¹³ Nar, “Tıbbi Antropoloji: Akraba Evliliklerinin Patolojik Etkileri”, 226.

¹¹⁴ Tunçbilek vd. *Genetik Hastalıklar*, 9-12.

¹¹⁵ bk. Pirinççi “Elazığ İl Merkezindeki Hastanelerde Doğum Yapan Ve İl Merkezinde İkamet Eden Kadınlarda Akraba Evliliklerinin İncelenmesi”, 183.

¹¹⁶ Nar “Tıbbi Antropoloji: Akraba Evliliklerinin Patolojik Etkileri”, 227-238; Pirinççi vd. “Elazığ İl Merkezindeki Hastanelerde Doğum Yapan Ve İl Merkezinde İkamet Eden Kadınlarda Akraba Evliliklerinin İncelenmesi”, 182. (Araştırmada 1047 kadından 500’üne ulaşıldığı, bunların %28.8’inin (114 kadın) akraba evliliği yaptığı, yakın akraba evliliğinin ise %67.5 oranında (77 kadın) kardeş çocukları arasında gerçekleştiği belirtilmiştir. Akraba evliliğinde ölü doğum oranının kendi içinde %20.2 (23 kişi); akraba evliliği yapmayanlarda ise bu oranın kendi içinde %8.8 (34 kişi) olduğu tespit edilmiştir. Son doğumlarında (0-12 ay arası) bebek ölümlerinin görülme sıklığının akraba evliliğinde %3.5; akraba evliliği yapmayanlarda %0.8 olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarına istinaden akraba evliliği tavsiye edilmemiş, gerek ebeveynlerin gerekse evlilik çağındaki gençlerin akraba evliliğinin sakıncaları konusunda bilinçlendirilmesi gerektiği, akraba evliliği yapmayı planlayanların taşıyıcı tarama testlerinden geçmesi gerektiği ve genetik danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması sonucuna ulaşılmıştır.)

¹¹⁷ Tunçbilek vd., *Genetik Hastalıklar*, 12.

¹¹⁸ Nurettin Başaran, *Tıbbi Genetik* (İstanbul: Bilim Teknik Yayınları, 1996), 125; Galip Akın, “Denizli Kırsal Kesiminde Akraba Evliliği ve Bunu Etkileyen Faktörler” *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 40/3 (2000), 68; Hale Şamlı vd. “Afyonkarahisar İlinde Akraba Evlilikleri ve Bunun Doğumsal Anomaliler ile İlişkisi”, *Kocatepe Tıp Dergisi* 7 (2006), 72; bk. Kadir Canatan, “A Sociological Approach on Kin Marriages in Turkey”, *Akademik İncelemeler Dergisi* 13/1 (2018), 6-8; Hayri Dayıoğlu vd. “Kütahya İlinde Akraba Evliliği Sıklığı ve Sonuçları” *Dumlupınar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 43/1 (2019), 70.

¹¹⁹ Akın, “Denizli Kırsal Kesiminde Akraba Evliliği ve Bunu Etkileyen Faktörler”, 68.

Akdeniz-Güneydoğu bölgesinde ise yaklaşık her 10 kişiden birinde *Akdeniz Anemisi* görülmektedir. Güneydoğu bölgesi akraba evliliklerin en fazla olduğu bölgelerdendir. Bu hastalığın sıklıkla yaşandığı bölgelerde taşıyıcılık testlerinin yapılması ve bunun sonucuna gerekli tıbbî tedbirlerin alınması önerilmiştir.¹²⁰ Zira gebelikten iki ay önceki tıbbî müdahaleyle ve ayrıca gebeliğin ilk üç ayında embriyoda nöral tüp defektleri (beyin ve omurilik gelişimi esnasında ortaya çıkabilen anormallikler) %70 oranında önlenmektedir.¹²¹ Akraba evliliği planlayanların buna karar vermeden önce genetik hastalık testlerini uygulaması tavsiye edilmektedir.¹²² Fenilketonüri ve Hipotiroidi gibi hastalıklar doğumdan hemen sonra test yoluyla belirlenebilmektedir. Bu tür rahatsızlıkların giderilmesi için tedavi süreci başlatılabilmektedir.¹²³ Buna karşılık doğum öncesi tespit edilemeyen veya tespit edildiği halde tedavisi olmayan durumlar çok daha fazladır. Tedavi imkânı yoksa yasal olarak on hafta içinde on birinci haftayı geçmemek şartıyla gebeliği sonlandırmak mümkündür.¹²⁴

Fıkıhî açıdan ilk dört ay içinde -henüz ruh cesede gelmeden önce- gebeliği sonlandırmanın caiz olduğu ve caiz olmadığı şeklinde iki farklı görüş bulunmaktadır. Ancak ilk dört aydan sonra anne ya da ceninin hayatına mal olmadığı sürece gebeliğin sonlandırılmayacağı konusunda görüş birliği vardır. Ana rahminde ceninin kalıtsal bir hastalık taşıdığı tespit edilince bu hastalık annenin hayatına zarar verecek olursa gebelik sonlandırılabilir. Ancak anne hayatına bir zararı yoksa kalıtsal hastalığı tespit edilen ceninin ilk dört ay içinde aldırılabilirliğine dair fetvalar verilmiştir. Ancak bu konuda isabetli olan, anne hayatına mal olmadığı sürece kalıtsal rahatsızlık gerekçesiyle gebelik hangi aşamada olursa olsun ceninin aldırılmayacağı şeklindedir.¹²⁵ Bu kapsamda annenin hayatına mal olmayacak kalıtsal bir risk gerekçesiyle cenini aldırarak hayat hakkının dokunulmazlığını ihlal anlamında ğurre cezasını gerektiren bir suç olarak değerlendirilmiştir.¹²⁶ Çünkü insanın yaşama hakkı döllemenin ilk anından itibaren sabit olup Allah tarafından verilen bir hak olup dokunulmazdır. Ancak annenin hayatına veya diğer ceninlerin ölümüne sebep olacaksa ceninin herhangi bir aşamada aldırılabilir. Bunun dışında cenin herhangi bir sebeple kürtaj yoluyla aldırılmaz. Bu suç gebeliğin ilk dört ayından sonra daha fazla ağırlaşmaktadır.¹²⁷

Günümüzde genetik testlerin sonucunda taraflar arasında bir risk tespit edilmişse, doğum öncesinde veya gebelik esnasında tıbbî müdahalelerle engellenebilecekse yakın akrabayla evlenmede bir sakınca olmadığı savunulmuştur.¹²⁸ Ancak yukarıda arz edilen tıbbî araştırma sonuçları evlilik öncesinde sadece bazı kalıtsal risklerin tespit edildiğini göstermektedir. Gen merkezli kalıtsal hastalıkların büyük bir kısmı ise evlilik öncesindeki basit testlerle tespit edilememektedir. Tarafların gen haritasını çıkarmak, mevcut olan tüm riskleri detaylarıyla belirlemek zor olduğu kadar, oldukça pahalıya mal olmaktadır. Genetik uzmanı Ekrem

¹²⁰ Tunçbilek, *Genetik Hastalıklar*, 13.

¹²¹ Tunçbilek vd., *Genetik Hastalıklar*, 13.

¹²² Pirinççi vd. "Elazığ İl Merkezindeki Hastanelerde Doğum Yapan Ve İl Merkezinde İkamet Eden Kadınlarda Akraba Evliliklerinin İncelenmesi", 189; Dayıoğlu vd. "Kütahya İlinde Akraba Evliliği Sıklığı ve Sonuçları", 70.

¹²³ Tunçbilek vd., *Genetik Hastalıklar*, 16.

¹²⁴ Tunçbilek vd., *Genetik Hastalıklar*, 13; bk. T.C. Cumhurbaşkanlığı "Mevzuat Bilgi Sistemi" (Erişim 26.02.2021).

¹²⁵ Ülfet Görgülü, "Anomalili Gebeliklerin Sonlandırılmasıyla İlgili Cevaz Fetvalarına Eleştirel Bir Bakış", *Diyanet İlmî Dergi*, 4/1, (2017), 108-118; bk. *Din İşleri Yüksek Kurulu Kararları* (Ankara: DİB Yayınları, 2018), 526-527;

¹²⁶ Ali İhsan Pala, "Özürlü Olduğu Tespit Edilen Ceninin Alınması" *İlahiyat Fakülteleri IV. İslam Hukuku Koordinasyon Toplantısı ve Özürlü Olduğu Tespit Edilen Ceninin Alınması Sempozyumu* (İzmir: Tibyan Yayınları, 2008),

¹²⁷ Detaylı Bilgi İçin Bk. Tuğba Duru, *İslam Hukukunda Cenine Müdahale* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016), 154-159; Mehmet Dirik, "İslam Hukuku Açısından Kürtaj" *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 5 (2018), 92-93; İbrahim Tüfekçi, "İslam Hukukuna Göre Gebeliğin Sonlandırılması" *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 45 (2013), 149-150.

¹²⁸ Ali Ahmed Sâlıs, "Zevâcu'l-Akraba Beyne'l-İlmi ve'd-Dîn", 691.

Darendelioğlu ve tabip Enes Özer ile yapılan görüşmede, gen analizlerinin genetik hastalıkların büyük bir kısmını tespit edemediği, gen teknolojisinin bu seviyeye ulaşamadığı belirtilmiştir. Öte yandan kalıtsal riskler tespit edilse bile genlerin çekinik-baskın olma özelliklerine göre durum değişmektedir. Döllenme esnasındaki mutasyonlara bağlı olarak farklı gen kombinasyonları ortaya çıkabilmektedir. Kalıtsal rahatsızlığa sebep olabileceği tahmin edilen genler çekinik-baskın olma durumuna göre risk olmaktan çıkabilmektedir. Buna karşılık kalıtsal bir risk teşkil etmediği zannedilen durumlar ise kalıtsal bir hastalıkla sonuçlanabilmektedir. Akraba evliliği kalıtsal rahatsızlık sebebi değildir, ancak bu evliliklerin genetik açıdan iki kat daha riskli olduğu teyit edilmiş ve bu sebeple tavsiye edilmemiştir.¹²⁹ Örneğin endogamiden başka evliliklere mesafeli olan Yahudi toplumunda maddi/manevi kalıtsal hastalıklar yaygındır.¹³⁰ Yararlı genlerin bir araya gelmesi halinde son derece zekiler de çıkabilmektedir.

Görüldüğü üzere son dönem tıbbî ve genetik araştırma verileri yakın akraba evliliğini tavsiye etmeyen Şafî ve Hanbelî içtihatları destekler mahiyettedir. Ancak bu içtihatlar konuyu sadece genetik tecrübe üzerinden değerlendirmemekte; nasların genel maksadını, nesli koruma ilkesini, bazı naklî delillere ilave olarak psiko-sosyal gerekçeleri dikkate almaktadır.

4. Yakın Akraba Evliliğine Dair Sosyolojik Bazı Araştırmaların Fıkıh Açısından Değerlendirmesi

Şafî ve Hanbelî mezhepleri dinî, psiko-sosyal ve kalıtsal gerekçelerle dış evliliği iç evliliğe öncelmiştir. Yakın akraba evliliğini tavsiye etmeyerek, yabancıyla evlenmenin müstehap olduğunu savunmuştur. İslam dünyasında akraba evliliğinin tercih edilmesi bu içtihatlardan ziyade geleneksel/kültürel açıdan birçok sebebe dayanmaktadır. Ancak bu çerçevede akraba evliliğinin dinden kaynaklandığı sonucuna ulaşan sosyolojik bazı araştırmalar da bulunmaktadır. Oysa din ile dini yorum farklılaşabilmektedir. Bu konuyu biraz detaylandırmak yerinde olacaktır.

Sosyolojik araştırmalara göre insanlık tarihi endogami/içevlilik ve egzogami/dışevlilik konusunda iki aşırı uca tanıklık etmiştir. Hindistan kast sisteminde endogami esas alınmış, egzogami ise yasaklanmıştır. 19. Yy. Kazak Başkurtlarında ise egzogami esas alınırken bu kurala aykırı hareket edenler dışlanmış, hatta kırsal bölgelerde ölümlerle cezalandırılabilmiştir.¹³¹

Akraba evliliklerinin kurumsallaşmasında sosyolojik açıdan birçok sebep etkili olmaktadır. Bu kapsamda geleneksel aile yapısı, eğitim düzeyi, aileye dışarıdan birilerinin girmesiyle akrabalık dayanışmasının zayıflayacağı inancı, mal-mülk ve gelirleri yabancılarla paylaşmama düşüncesi, yabancıya olan güvensizlik, akrabaya faydalı olma, akrabalıktan kaynaklanan sevgi, kültüre daha yakın olma, söz dinleyeceğini düşünme, maddi-manevi geleceği daha kolay güvence altına alma düşüncesi zikredilebilir.¹³² Bu kapsamda asabiyeti güçlü tutma gayesiyle kültürel farklılıkları engelleme içgüdüğü, psikolojik açıdan çocuklarını yakınında tutarak uzağa göndermeme içgüdüğü, akrabalar arasında nesep asabiyetini yüksek tutma gayreti, üstünlük gerekçesiyle akrabadan başkasının muadil olamayacağı düşüncesi, nesillerini korumak üzere dış evlilik yoluyla ortaya çıkabilecek statü ve otorite boşluğunu önleme çabası, hanedanı koruma ve devam ettirme siyaseti de akraba evliliklerinin yaygınlaşmasında etkili olmaktadır.¹³³ Sosyolojik araştırmalarda dinin akraba evlilikleri üzerindeki etkisi tartışmalı bir husustur. Dinin bu tür evliliklerdeki riske karşı meşrulaştırma aracı olarak

¹²⁹ K1, Kişisel Görüşme, 26 Şubat 2021; K2, Kişisel Görüşme, 25 Şubat 2021.

¹³⁰ bk. Demet Çakır, Nuriye Erbaş, "Genetik Geçişli Hastalıklar, Akraba Evliliği ve Prekonsepsiyonel Bakım, Danışmanlık" *Prekonsepsiyonel Bakım ve Danışmanlık*; ed. Gülbahtiyar Demirel Sayınar (Ankara: Akademisyen Kitabevi, 2020), 187.

¹³¹ Calvin Wells, *İnsan ve Dünyası* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1984), 100; Abdülkadir İnan, "Türk Düşünlerinde Exogami İzleri" *Makaleler ve İncelemeler: I* (Ankara: TTK Basımevi, 1952), 341; Serpil Altunek, "Türkiye Üzerine Yapılmış Evlilik ve Akrabalık Araştırmalarının Bir Değerlendirmesi", 19.

¹³² Ayan vd., "Akraba Evliliğinin Toplum Hayatındaki Bazı Görünümleri: Dil-Din ve Tıp", 134; Yüksel Ergöçmen, "Çocuk Gelin Olmaya Giden Yol", *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* 15/2 (2012), 134.

¹³³ Bk. Ebû Zeyd Veliyyüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Hasen İbn Haldûn, *el-Mukaddime*, (Dimaşk: Dâru Ya'rûb, 2004), 1/256.

kullanılmış olması mümkündür. Oysa burada öncelikle dinin doğru ya da yanlış anlaşılıp anlaşılmadığını, dinin özünü kültürel görünümü ve din algısı arasındaki farkı dikkate almak gerekmektedir. Bu yönüyle akraba evliliğine yönelik olumlu tutumlar dinin tavsiyesinden ziyade arz edilen psiko-sosyal ve kültürel sebeplerden ya da yanlış bir algısından kaynaklanmaktadır.

Bernadette Model ve Aamra Darr'a göre dünya genelindeki akraba evlilikleri %20 oranında, akraba evliliklerinden dünyaya gelen çocukların ise %8 civarındadır. Bu evlilikler Yahudî ve Hristiyanlar arasında yaygındır. Bilimsel araştırmalarda kalıtsal açıdan daha riskli olduğu tespit edilen akraba evliliklerini büyük oranda İslam dünyasına mal etmek adil değildir.¹³⁴ Buna rağmen bazı sosyolojik araştırmalarda yakın akraba evliliklerinin yaygınlaşmasında dini faktörlerin etkili olduğu ileri sürülmüştür. Nitekim Cuisenier ve Karabaş akraba evliliğinde İslam dininin önemli ölçüde etkili olduğunu iddia etmiştir.¹³⁵ Benzer şekilde günümüzde akraba evliliklerinin dini faktörlerle yaygınlaşmış olabileceği vurgulanmıştır.¹³⁶ Altunek İslamlaşma sonucunda Arap kültürünün etkisiyle Türk toplumunda dışevlilik kuralının geçerliliğini yitirdiği sonucuna ulaşmıştır.¹³⁷ Zira Orta Asya Türk geleneğinde baba soyundan 7 göbek ve 40 göbek uzakta dışevlilik kuralının esas olduğu aktarılmıştır. Bu kuralla riayet etmeyenler cezalandırılmaktaydı. Amcakızları baba soyundan sayılırken dayı ve halakızları bunun dışında tutulmaktaydı. Çünkü baba soyu sisteminde dışarıya verilen kızlar (halalar), artık tabi oldukları karşı soya mensup kabul edilmektedir. Dayılar ise baba soyundan değildir. Bu nedenle dayıkızı ve halaoğlu evliliği dış evlilik olarak görülmüş, amcakızıyla evlenmeye ise mesafeli durulduğu savunulmuştur. Bu kurala bağlı olarak Oğuz Türklerinin İslam öncesinde toplumsal örgütlenmelerinin daha güçlü olduğu belirtilmiştir. Ancak İslam'la birlikte Arap kültürünün etkisiyle Türklerdeki bu anlayışın değişime uğradığı, amcakızı evliliklerinin yaygınlaştığı, evlilik örüntüsündeki bu değişime bağlı olarak toplumsal örgütlenmenin zayıflayarak birliğin dağıldığı savunulmuştur. Bu dağılışı süreci Dede Korkut'un *İç Oğuz ve Dış Oğuz Bölünmesi* Oğuz Kağan'ın *Üçok-Boz Bölünmesi* şeklinde edebi yapıtlara konu olmuştur. Bu dağılımda İslam'ın etkisiyle amcakızı evliliklerinin önemli bir rol oynadığı savunulmuştur.¹³⁸ Oysa Oğuz birliğinin dağılması amcakızı evliliği veya dışevlilik kuralının ihlal edilmesinden değil, özü itibarıyla dinî uyumsuzluktan kaynaklanmıştır. Nitekim Oğuzhan müslüman olmayan babası tarafından üç amcakızıyla evlendirilmiştir.¹³⁹ Buna göre yakın akraba evliliğinin İslam'ın etkisiyle yaygınlaştığı savunulamaz. Zira Şafîî-Hanbelî içtihatlarına göre akraba evliliği mübah olmakla birlikte dini delillerin, kalıtsal sebeplerin yanında bu tür evlilikler maslahat

¹³⁴ Bernadette Model ve Aamra Darr, "Science and Society: Genetic Counseling and Customary Consanguineous Marriage," *Nature Reviews Genetics* 3 (2002), 225- 229; Canatan, "A Sociological Approach on Kin Marriages in Turkey", 5.

¹³⁵ Cuisenier, "Endogamie et Exogamie dans le Mariage Arabe", 80; Cuisenier, "Matriaux et Hypotheses Pour une Etude des Structures de la Parent en Turquie", 87-89; Karabaş, *Bütüncül Türk Budunbilimine Doğru*, 196.

¹³⁶ Ayan vd., "Akraba Evliliğinin Toplum Hayatındaki Bazı Görünümleri: Dil-Din ve Tıp", 82.

¹³⁷ Altunek, "Türkiye Üzerine Yapılmış Evlilik ve Akrabalık Araştırmalarının Bir Değerlendirmesi", 22-25.

¹³⁸ Altunek, "Türkiye Üzerine Yapılmış Evlilik ve Akrabalık Araştırmalarının Bir Değerlendirmesi", 20; Karabaş, *Bütüncül Türk Budunbilimine Doğru*, 196. Oğuz Han önce Kür-Han ve Küz-Han olmak üzere iki amcakızıyla evlenmiştir. Bu iki eşi Müslüman olmayı kabul etmediğinden dolayı kendilerinden uzaklaşmıştır. Bunun üzerine babası Kara-Han Oğuz-Han'ı amcası Or-Han'ın kızıyla evlendirmek istemiştir. Oğuz Han amcakızına ulaşarak ona müslüman olmayı teklif etmiş, o da bunu kabul edince kendisiyle evlenmiştir. Ancak daha önce evlendiği iki eşine karşı soğuk davranmaya ve uzak kalmaya devam etmiştir. Önceki hanımları Oğuz-Han'ın müslüman olduğunu Kara-Han'a ulaştırmıştır. Durumu öğrenen Kara-Han, beylere danıştıktan sonra, Oğuz Han'ın Müslüman olmasından ve bu konudaki ısrarından dolayı öldürülmesine karar verir. Oğuz Han'ın bu durum karşısında başlattığı mücadele, babası Kara-Han amcaları Kür-Han ve Küz-Han'ın ölümüyle sonuçlanır ve Oğuz birliği dağılır. bk. Zeki Velidî Togan, *Oğuz Destanı - Reşideddin Oğuznamesi, Tercüme ve Tahlili* (İstanbul: Enderun Kitabevi, 2013), 17-18.

¹³⁹ Onur Alp Kayabaşı, "Türk Destanlarında Baba Oğul Çatışması" *Journal of Turkish Studies* 14/1 (2016), 505-511.

kapsamında psiko-sosyal gerekçelere bağlı olarak tavsiye edilmemiş ve dış evlilik müstehap kabul edilmiştir. Dolayısıyla yakın akraba evlilikleri dinden ziyade yukarıda aktarılan psikolojik, sosyolojik ve kültürel faktörlerle izah edilebilir.

İslam'la birlikte Türk kültüründe amcakızı evliliğindeki anlayışın değişmiş olması mümkündür. Ancak toplumsal örgütlemenin zayıflaması daha çok din tercihindeki farklılaşmaya odaklanmaktadır. Amcakızı evliliğinin kısa sürede toplumu dağıtma ihtimali zor görünmektedir. Nitekim Mâverîdî (ö. 450/1058) ilk dönemlerde Arapların geçmişte mümkün oldukça yakın akrabadan uzak evlenme gayreti içinde olduğunu aktarmaktadır.¹⁴⁰ Araplar arasında günümüzde akraba evliliğinin yaygın olması, delilsiz olarak geçmişte de bunun böyle olduğunu ispatlamak için yeterli bir sebep değildir. Öyle ki Arap şiir ve edebiyatında yakın akraba evliliğine taban tabana karşıt bir tutum söz konusudur.¹⁴¹ Bu nedenle söz konusu fikri yalnızca Dede Korkut'un edebî yapıtları üzerinden savunarak, toplumsal dağılmayı onların da açıkça sebep göstermediği amcakızıyla evlenmeye indirgemek ve İslamlaşmayla birlikte Arap kültüründen etkilenmeye bağlamak yerinde değildir. Böyle bir iddianın kaynağı tespit ettiğimiz kadarıyla Fransız araştırmacı Cuisenier tarafından yapılan yüzeysel bir araştırmadaki hatanın ezber ve tekrardan ibaret kalmaktadır.¹⁴² Zira Şafî ve Hanbelî mezhep aidiyetinde ayrıca Arap şiirlerinde bunun tavsiye edilmediği görülmektedir. Bazı araştırmalara göre Yahudî ve Hristiyanların arasında akraba evliliği oranının az olmadığı, bunu sadece İslam ülkelerine mal etmenin adil olmayacağı tespit edilmiştir.¹⁴³ Bunu ispatlayan istatistik verilerden bazıları şöyledir:

TÜİK verilerine göre Türkiye'de akraba evliliğinin 2006 verilerine göre %20,9 oranında tespit edilmiştir. Bu oran batı bölgelerinden doğu bölgelerine doğru artmaktadır. Güneydoğu bölgesi %40,4 oranında akraba evliliklerinin başını çekmektedir. Akraba evlilikleri genellikle kardeş çocukları arasında gerçekleşmektedir. Buna göre her 5 kişiden en az biri akraba evliliği yapmıştır. Batı ülkelerinde bu oran %1.0 civarında oldukça düşük bir seviyededir. İslam dünyasında ise bu oranın yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ürdün, Mısır ve İran gibi ülkelerde bu oranın %40-50 bandında olduğu tespit edilmiştir.¹⁴⁴ Akraba evliliği oranı toplum sosyolojisinin değişmesine, eğitim seviyesinin yükselmesine, geleneksel yapının farklılaşmasına, iletişim-ulaşım ağının genişlemesine, ekonomik gelişmelere, kentleşme ve sanayileşmeye bağlı olarak azalmaya devam edecektir.¹⁴⁵ Nitekim Türkiye'de 2010 yılında resmi %5.9 olarak kayıtlara geçen akraba evliliği, 2019 yılında %4.0 oranında görülmüştür. Yıllara göre sürekli bir düşüş yaşanmıştır. 2019 verilerine göre akraba evliliğinin en fazla olduğu iller Mardin (%20.8), Şanlıurfa (%18.2) ve Diyarbakır (%17.2); en az görüldüğü iller sırayla Edirne (%1,1) Kırklareli (%1,4) ve Çanakkale (%2,1) şeklindedir.¹⁴⁶

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine ve yapılan diğer araştırmalara göre Güneydoğu bölgesi akraba evliliklerinin en fazla yaşandığı bölgedir.¹⁴⁷ Ağırlıklı olarak Şafî mezhebine mensup olan bölgenin geçmişinde Hanbelî mezhebi de bulunmaktadır. Şafî ve Hanbelî mezhepleri ise akraba evliliğini tavsiye etmemiştir. Yakın akrabadan uzak mümkün oldukça yabancı adaylarla evlenmenin müstehap olduğu üzerinde durmuştur. Türkiye'nin batı bölgelerine doğru akraba evliliklerindeki oran azalmaktadır. Bu bölgelerin büyük kısmı Hanefî mez-

¹⁴⁰ bk. Mâverîdî, *Edebü'd-dîn ve'dünya*, 198.

¹⁴¹ bk. İbnu Abdirabbih, *el-İkdu'l-ferîd*, 7/127.

¹⁴² bk. Cuisenier, "Endogamie et Exogamie dans le Mariage Arabe", 80; Cuisenier, "Matriaues et Hypothèses Pour une Etude des Structures de la Parent en Turquie", 87-89.

¹⁴³ bk. Bernadette Model ve Aamra Darr, "Science and Society: Genetic Counseling and Customary Consanguineous Marriage," *Nature Reviews Genetics* 3, 225- 229; Canatan "A Sociological Approach on Kin Marriages in Turkey", 5.

¹⁴⁴ Nar, "Tıbbi Antropoloji: Akraba Evliliklerinin Patolojik Etkileri", 226.

¹⁴⁵ Ayan vd., "Akraba Evliliğinin Toplum Hayatındaki Bazı Görünümleri: Dil-Din ve Tıp", 79.

¹⁴⁶ bk. Turkish Statistical Institute (TÜİK) "İstatistiklerle Aile" (Erişim Tarihi 14.02.2021).

¹⁴⁷ bk. Turkish Statistical Institute (TÜİK), "İstatistiklerle Aile" (Erişim Tarihi 14.02.2021).

hebine mensuptur. Hanefî mezhebinin ise akraba evliliğine dair sınırlayıcı bir içtihadı görülmemektedir. Buna göre akraba evliliği dinin konuya yaklaşımından ziyade arz edilen psiko-sosyal ve kültürel sebeplerden kaynaklanmaktadır.

Sonuç

Şafiî ve Hanbelî içtihat delil, maslahat ve evliliğin zarûriyyat düzeyindeki nesli koruma maksadını esas almış, yakın akraba evliliğini tavsiye etmeyerek yabancı bir adayla evlenmenin müstehap olduğunu savunmuştur. Müstehap olan bir fiilin simetrisi derecesine göre ke Rahet veya hilaf-ı evlâ olduğundan, bu mezheplere göre yakın akrabayla evlenmek en azından hilaf-ı evlâ kapsamına girmektedir. Çağdaş bilimsel araştırmalarda akraba evlilikleri ile kalıtsal hastalıklar arasında zorunlu determinist bir bağ bulunmadığı; ancak akrabalar özellikle kuzenler arasındaki evliliklerde kalıtsal risk olasılığının dış evliliklere oranla yaklaşık iki kat fazla olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar Şafiî ve Hanbelîlerin konuyla ilgili içtihadını maslahat açısından desteklemektedir. Ancak Şafiî ve Hanbelî içtihatlar evliliğin yalnızca kalıtsal yönünü değil psiko-sosyal ve siyasal yönlerini de dikkate alarak akraba evliliğini tavsiye etmemişlerdir. Buna göre özel bir delile-maslahat ve kalıtsal tecrübeye bağlı olarak mübah bir fiilin hilaf-ı evlâ olduğunu savunmak o fiilin mübah olduğuna delalet eden naslara aykırı değildir. Buna göre “akraba evlilikleri kalıtsal hastalıklara sebep olmaz, olsaydı mübah kılınmazdı” türünden bir iddia da isabetli değildir. Aynı şekilde bu tür problemlerin genlerden kaynaklandığı, akraba evliliğinde bu oranın yüksek olduğunu ancak akraba evliliğinden kaynaklanmadığını dolayısıyla bunu tavsiye etmeyen içtihatların isabetsiz oldukları da iddia edilemez. Çünkü arz edilen içtihatlar akraba evliliği ile kalıtsal riskler arasında determinist bir bağ kurmamakta, aksine bu evlilikte kalıtsal riskin daha fazla olduğunu dikkate almaktadır. Öte yandan sadece kalıtsal riskleri değil akraba evliliğinin psikolojik ve sosyolojik risklerini de dikkate almakta, güçlü bir toplumsal örgütlenme için evliliğin kültürel yakınlık, denklik ve dindarlık parametreleri çerçevesinde mümkün oldukça akrabadan uzak olması gerektiğini savunmaktadır. İslam öncesi Türklerde baba soyundan kırk göbek uzak evlilik esas alınmıştır. Aynı geleneğin izlerine günümüzde de rastlanılmaktadır. Bu durumun geniş çerçevede sosyolojik örgütlenmeyi güçlendirmesi mümkündür. Ancak sosyolojik güçlü bir örgütlenmenin yalnızca bununla sağlanamayacağı; bu konuda dini, milli ve manevî ortak değerlerin belirleyici olduğundan şüphe yoktur. Bu nedenle Oğuz birliğinin dağılmasının sebebini dinin akraba evliliği tavsiyesi veya Arap kültürünün etkisiyle amcakızı evliliklerinde aramak yerinde değildir. Nitekim Arap dil, kültür ve tarih kitapları İslam’dan sonra Araplar’ın böyle bir evliliğe karşı olumsuz bir tutum geliştirdiklerini, dini-fikhî içtihatlarda tavsiye etmedikleri görülmektedir. Dolayısıyla böyle bir evliliği Araplar’ın cahiliye dönemindeki iç evliliklerinin devamı olarak mülhaza etmek son derece isabetsizliktir. Kaldı ki akraba evliliği mübah olsa da hilaf-ı evlâdır. Akraba evliliklerinin din ve mezhep aidiyetinden ziyade ibaha kapsamında daha çok yukarıda arz edilen geleneksel, psiko-sosyal, kültürel yapı ve değişimlerle bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır. İslam’ın akraba evliliğini teşvik ederek Oğuz birliğini dağıttığı türünden düzmece bir kurgu üzerinden değerlendirerek diğer faktörleri göz ardı etmek isabetli değildir. İslamlaşmayla birlikte Türk birliği ve beraberliğinin daha güçlü bir şekilde varlığını koruyarak günümüze taşıdığı, Türk kültürü ile İslam’ın kabil-i tefrik olmayacak şekilde mezcedildiği, Macarlar’da olduğu gibi en yüce değeri olan İslam’ı kaybedenlerin Türklüğü de kaybetme noktasına geldikleri tarihi bir gerçektir. Günümüz nesillerine kalıtsal hastalıklara karşı korumak üzere akraba evliliği yerine kültürel açıdan yakınlık ve denklik şartlarına uygun şekilde yabancıyla evliliğe teşvik etmek, ayrıca kalıtsal rahatsızlıklara karşı evlilik öncesi genetik önlemleri geliştirmek, yaygınlaştırmak ve kalıtsal rahatsızlığa sebep olan sigara, içki vd. bağımlılıklara karşı sağlık kurumlarının dini kurumlarla işbirliği içinde çalışması zorunluluk arz etmektedir. Zira dinin toplum ve bireysel tercihler üzerinde dominant bir etkisi bulunmaktadır, zannedildiğinden farklı olarak din akraba evliliğini teşvik etmek yerine kalıtsal, psikolojik ve sosyolojik gerekçelerle evlilik politikası açısından yakın akraba evliliğine mesafeli durmayı haklı çıkarmaktadır.

Kaynakça

- Abbâdî, Ahmed b. Kasım-Şirvânî, Abdulhamîd el-Mekkî. *Havaşî'ş-Şirvânî ve'l-Abbâdî 'ala tuhfeti'l-muhtâc*. Beyrût, Dâru'l-Fıkr, ts.
- Acar, Halil İbrahim. *İslam Aile Hukuku*. İstanbul: Ensar Yayınları, 2017.
- Akın, Galip. "Denizli Kırsal Kesiminde Akraba Evliliği ve Bunu Etkileyen Faktörler". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* (2000), 67-80.
- Altunek, Serpil. "Türkiye Üzerine Yapılmış Evlilik ve Akrabalık Araştırmalarının Bir Değerlendirmesi". *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 18/2 (2001), 17-28.
- Atar, Fahrettin. "Muharremât". *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 31: 6-8. Ankara: TDV Yayınları, 2006.
- Ba'lı, Abdurrahman b. Abdullah el-Hanbelî. *Keşfu'l-muhdirât ve'r-riyâdu'l-müzehherât li-şerhi Ahsrei'l-mu-tasarât*. Beyrût: Dâru'n-Neşâiri'l-İslamiyye, 2002.
- Bal, Fatih vd. "Yaşam Doyumunu Etkileyen Faktörlerin Evlilik ve Cinsellik Kavramı Üzerinden Değerlendirilmesi" *Sosyal Bilimler Dergisi* 5/30 (2018), 185-196.
- Begavî, Ebû Muhammed Hüseyin b. Mes'ûd b. Muhammed. *et-Tehzîb fî fıkhî'l-İmami'ş-Şafîi*. Beyrût, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1997.
- Buhûtî, Mansur b. Yunus b. İdris. *Keşşafu'l-kına' 'an metni'l-ikna'*. Beyrût: Dâru'l-Fıkr, 1402.
- Bûtî, Ramazan. *Davâbitu'l-maslaha*. Beyrût: Müessesetu'r-Risâle, 1986.
- Büceyremî, Süleyman b. Muhammed Ömer. *Haşiyetu'l-Büceyremî 'alâ şerhi'l-menheci't-tullâb*. Diyarbakır: el-Mektebetü'l-İslamiyye, ts.
- Canatan, Kadir. "A Sociological Approach on Kın Marriages in Turkey", *Akademik İncelemeler Dergisi* 13/1 (2018), 1-22.
- Cebeci, Lütfullah. *Yakın Akraba Evliliği ve Genetik*. Kayseri: İstışare Yayınları, 1990.
- Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Ali. *Ahkâmu'l-Kur'ân*. Beyrût: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 1985.
- Cessâs, Ebubekir Ahmed b. Ali. *el-Fusûl fî'l-Usûl*. Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2010.
- Cuisenier, Jean. "Endogamie et Exogamie dans le Mariage Arabe", *L'Homme* 11/2 (1962), 80-105.
- Cuisenier, Jean. "Matriaoux et Hypotheses Pour une Etude des Structures de la Parent en Turquie", *L'Homme* 4/1 (1964), 73-89.
- Cumhurbaşkanlığı. "Mevzuat Bilgi Sistemi". Erişim 26.02.2021. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=911779&MevzuatTur=21&MevzuatTertip=5>.
- Çağ, Pınar- Yıldırım, İbrahim. "Evlilik Doyumunu Yordayan İlişkisel ve Kişisel Değişkenler". *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 4/39 (2013), 13-23.
- Çakır, Demet- Erbaş, Nuriye. "Genetik Geçişli Hastalıklar, Akraba Evliliği ve Prekonsepsiyonel Bakım, Danışmanlık" (173-197). *Prekonsepsiyonel Bakım ve Danışmanlık*. ed. Gülbahtiyar Demirel-Fatma Deniz Sayiner. Ankara: Akademisyen Kitabevi, 2020.
- Çiçekli, Aylin-Suvat Parin. "Aşiret Yapılarında Boşanma Deneyimi: Van Örneği". *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 43/1 (2020), 345-368.
- Çollak, Abdullah. *İslam Aile Hukuku*. Ankara: Öncü Basımevi Yayınları, 2017.
- Dayoğlu, Hayri vd. "Kütahya İlinde Akraba Evliliği Sıklığı ve Sonuçları". *Dumlupınar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 43/1 (2019), 53-73.
- Desûkî, Muhammed b. Ahmed b. Arafê. *Hâşiyetu'd-Desûkî 'ala şerhi'l-kebîr*. Beyrût: Dâru'l-Fıkr, ts.
- Dimyâtî, Ebubekir b. Muhammed Şetâ. *Haşiyetu l'anetu't-tâlibîn*. Beyrût: Dâru İhyai'l-Kütübî'l-'Arabiyye, ts.
- Duru, Tuğba. *İslam Hukukunda Cenine Müdahale*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.
- Ensârî, Zekeriyya b. Muhammed b. Ahmed b. Zekariyya. *Esne'l-metâlib fî şerhi ravdi't-talib*. Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2000.
- Ensârî, Zekeriyya b. Muhammed b. Ahmed b. Zekariyya. *Fethu'l-vehhâb bi şerhi menheci't-tullâb*. Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1418.
- Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Ahmed. *İhyâu 'ulûmuddîn*. Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, ts.
- Görgülü, Ülfet. "Anomalili Gebeliklerin Sonlandırılmasıyla İlgili Cevaz Fetvalarına Eleştirel Bir Bakış". *Diyanet İlmî Dergi*, 4/1, (2017), 106-122.
- Hattab, Emin Mahmûd. *Fethu'l-Meliki'l-Ma'bûd tekmiletu'l-menheli'l-'azbi'l-mevrûd şerhu sünene-i Ebî Davûd*. Beyrût: Müessesetu't-Târîhi'l-'Arabî, 1974.
- Heysemî, Nûrûddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân. *Mecma'u'z-zevâid ve menba'u'l-fevâid*. Beyrût: Dâru'l-Fıkr, 1414.
- Heytemî, Şihabuddin Ahmed b. Muhammed İbn Hacer. *el-Fetâva'l-kubrâ*. Beyrût: Dâru'l-Fıkr, 1983.
- Hüdâ Abdullah el-Hüseyin, "Zevâcû'l-Ekarib ve'l-Emrâzi'l-Virâsiyye", *Education in Medicine Journal* 8/1 (2019), 1-32.
- İbn Abdilberr, Ebû 'Amr Yusuf b. Abdillâh b. Muhammed. *el-Kâfi fî fıkhî ehli'l-Medîne*. Riyâd: Mektebetü'r-Riyâd, 1980.

- İbn Abdisselâm, İzzüddîn Abdülazîz. *Kavâ'idü'l-ahkâm fî islâhi'l-enâm*. Dimaşk: Dâru'l-Kalem, 2010.
- İbn Abdisselâm, İzzüddîn Abdülazîz. *Tefsîru İzzüddîn b. Abdisselâm*. Beyrût: Dâru İbn Hazm, 1996.
- İbn Abdirabbih, Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî. *el-İkdu'l-ferîd*. Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1404.
- İbn Arabî, Ebû Bekr Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed. *Ahkâmu'l-Kur'ân*. Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.
- İbn Hacer el-Askalânî, Şihâbüddîn Ahmed b. Alî. *Fethu'l-bârî şerhu sahihi'l-Buhârî*. Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, 1379.
- İbn Hacer el-Askalânî, Şihâbüddîn Ahmed b. Alî. *Telhîsü'l-habîr fî tahrîci ehâdisi'r-Râfi'iyi'l-kebîr*. Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1989.
- İbn Hacer el-Heytemî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Muhammed. *el-İfsâh 'an ehâdisi'n-nikâh*. Amman: Dâru Ammân, 1406.
- İbn Haldûn, Ebû Zeyd Veliyyüddîn Abdurrahmân b. Muhammed. *el-Mukaddime*. Dimaşk: Dâru Ya'rûb, 2004.
- İbn Hişam, Ebu Muhammed Abdulmelik. *Siretu'n-Nebî*. Beyrût: Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, 1990.
- İbnü'l-Hümâm, Kemâluddîn Muhammed b. Abdulvahid. *Şerhu fethi'l-kadîr*. Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003.
- İbn Kudâme, Muvaffukuddin Abdullah b. Ahmed. *el-Muğni*. Beyrût: Dâru'l-Fikr, 2011.
- İbn Kudâme, Muvaffukuddin Abdullah b. Ahmed. *el-Kâfi fî fikhî'l-İmam Ahmed*. Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994.
- İbn Kuteybe, Abdullah b. Müslim. *Çarîbu'l-hadis*. Bağdâd, Matba'atu'l-Anî, 1397.
- İbnü'l-Muflih, İbrahim b. Muhammed b. Abdullah. *el-Mubdi' şerhu'l-Mukni*. Riyâd: Dâru 'Alemlî'l-Kütüb, 2003.
- İnan, Abdülkadir. "Türk Dügünlerinde Exogami İzleri". *Makaleler ve İncelemeler: I*. Ankara: TTK Basimevi, 1952.
- İrâkî, Abdürrahîm b. el-Hüseyn b. Abdirrahmân. *Tahrîcu ehâdisi'l-İhyâ*. Beyrût: Dâru İbn Hazm, 2005.
- Karabaş, Seyfi. *Bütüncül Türk Budunbilimine Doğru*. Ankara: ODTÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1981.
- Kayabaşı, Onur Alp. "Türk Destanlarında Baba Oğul Çatışması". *Journal of Turkish Studies*, 14/1 (2016), 505-516.
- Kaylûbî, Şihabuddin Ahmed b. Ahmed b. Seleme. *Haşiyetâ Kaylûbî 'ala şerhi Celaliddin Mahallî 'ala Minhâci't-tâlibîn*. Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1998.
- Kurtubî, Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr. *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*. Riyâd: Dâru 'Alemlî'l-Kütüb, 2003.
- Kurul. *Din İşleri Yüksek Kurulu Kararları*. Ankara: DİB Yayınları, 2018.
- Mâverdü, Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî. *el-Hâvî şerhu muhtasari'l-Müzenî*. Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2018.
- Mâverdü, Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî. *Edebü'd-dîn ve'd-dünya*. Beyrût: Dâru'l-Fikr, 2015.
- Münâvî, Muhammed Abdürraûf b. Tâcîl'ârifin b. Nüriddîn Alî. *Feyzu'l-kadîr*. Kahire: el-Mektebetü't-Ticâriyyetü'l-Kubrâ, 1356.
- Nar, Mehmet Şükrü. "Tıbbi Antropoloji: Akra Evliliklerinin Patolojik Etkileri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Dergisi* 52/1 (2012), 223-241.
- Necm, Salim. "Zevâcu'l-Akarib: İcâbiyyatuh ve Selbiyyatuh" *Mecelletu'l-mecma'i'l-fikhî'l-İslâmî*, 11/1 (1998), 152-169.
- Nefrâvî, Ahmed b. Ganîm b. Salim. *el-Fevâkihu'd-devânî 'ala risaleti İbn Ebî Zeyd el-Kazvîni*. Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1997.
- Nevevî, Ebu Zekeriyya Muhyiddin Yahya b. Şeref. *el-Mecmû'*. Beyrût: Dâru İhyai't-Turâsi'l-Arabî, ts.
- Nevevî, Ebu Zekeriyya Muhyiddin Yahya b. Şeref. *Ravzatu't-tâlibîn*. Dimaşk: Dâru'l-Feyhâ, 2012.
- Neyzi Olcay, Ergül Tunçbilek. *Genetik Bozukluklar*. İstanbul: Nobel Yayınları, 1989.
- Ali İhsan Pala. "Özürli Olduğu Tespit Edilen Ceninin Alınması" (51-92). *İlahiyat Fakülteleri IV. İslam Hukuku Koordinasyon Toplantısı ve Özürli Olduğu Tespit Edilen Ceninin Alınması Sempozyumu*. İzmir: Tibyan Yayınları, 2008.
- Pirinççi Edibe vd. "Elazığ İl Merkezindeki Hastanelerde Doğum Yapan Ve İl Merkezinde İkamet Eden Kadınlarda Akra Evliliklerinin İncelenmesi". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Dergisi* 19/3 (2002), 182-190.
- Remlî, Şemsuddin Muhammed b. Ebî'l-Abbâs Ahmed b. Hamza b. Şihâbuddin. *Nihâyetü'l-muhtâc ilâ şerhi'l-Minhâc*. Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1984.
- Reşid, Muhammed b. Alırıza b. Muhammed. *Tefsîru'l-menâr*. Kahire: Hey'etu'l-Mısriyyetu'l-'Amme, 1990.
- Salûs, Ali Ahmed. *Mevsu'atu'l-kadaya'l-fikhiyye'l-mu'asira*. Beyrût: Müessesetu'r-Reyyân, 2008.
- Sâlûs, Ali Ahmed. "Zevâcu'l-Akraba Beyne'l-İlmi ve'd-Dîn". *Journal of Faculty of Sharia* 5/1 (1987), 669-698.

436 | Ramazan Korkut. Fıkıh Açısından Yakın Akraba Evliliğine Dair Klasik ve ...

- San'ânî, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi'. *el-Musannef*. Beyrût: el-Mektebü'l-İslâmî, 1403.
- Savaş, Rıza. "Cüveyriye bint Haris". *İslam Ansiklopedisi* 8/146. Ankara: TDV Yayınları, 1993.
- Sehâvî, Şemsüddîn Muhammed b. Abdurrahmân b. Muhammed. *Fethu'l-muğîs bi-şerhi Elfiyyeti'l-hadîs li'l-İrâkî*. Kahire: Mektebetü's-Sünne, 2003.
- Sevgili, Macit. "Bir Usûlcü Olarak Cüveynî'nin Hadisçiliği Ve Hadisçiliğine Dâir Tartışmalar". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20 (2018), 217-246.
- Suyûtî, Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebîbekr. *Tedribu'r-râvî fi şerhi takrîbi'n-Nevevî*. Riyâd: Dâru't-Taybe, ts.
- Şafîî, Muhammed b. İdris. *er-Risâle*. Mısır: el-Mektebetü'l-Halebî, 1940.
- Şa'râvî, Muhammed Mutevellî. *Havâtır havle'l-Kur'ânî'l-Kerîm*. Cize: Metabî'u Ahbârî'l-Yevm, 1991.
- Şamlı, Hale vd. "Afyonkarahisar İlinde Akraba Evlilikleri ve Bunun Doğumsal Anomaliler ile İlişkisi". *Kocatepe Tıp Dergisi* 7 (2006), 69-74.
- Şatıbî, İbrahim b. Musa b. Muhammed. *el-Muvâfakat*. Beyrût: Dâru İbn 'Affân, 1997.
- Şirbînî, Muhammed b. Ahmed el-Hatîb. *Muğni'l-muhtâc*. Beyrût: Dâru'l-Fikr, 2010.
- Taberânî, Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb. *el-Mu'cemu'l-kebir*. Kahire: Mektebetü İbn Teymiye, 1994.
- Togan, Zeki Velidî. *Oğuz Destanı - Reşideddin Oğuznamesi, Tercüme ve Tahlili*. İstanbul: Enderun Kitabevi, 2013.
- Tunçbilek, Ergül vd. *Genetik Hastalıklar*. Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayınları, ts.
- Tüfekçi, İbrahim. "İslam Hukukuna Göre Gebeliğin Sonlandırılması". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 45 (2013), 111-154.
- TÜİK, Turkish Statistical Institute. "İstatistiklerle Aile". Erişim Tarihi 14.02.2021. <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33730>.
- Uceylî, Süleyman b. Ömer b. Mansur. *Haşiyetu'l-cemel 'ala menheci't-tullâb*. Beyrût: Dâru İhyâ't-Türâsî'l-'Arabî, ts.
- Useymîn, Muhammed b. Salih b. Muhammed. *eş-Şerhu'l-mumtî 'ala Zâdi'l-müstenkî'*. Riyâd: Dâru İbni'l-Cevzî, 2001.
- Wells, Calvin. *İnsan ve Dünyası*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1984.
- World Health Organization (WHO) Eastern Mediterranean. "Genetic Diseases". Erişim Tarihi 08.05.2021. <http://www.emro.who.int/health-topics/genetic-diseases/introduction.html>.
- Yüksel-Kaptanoğlu, İlknur-Ergöçmen, Banu. "Çocuk Gelin Olmaya Giden Yol". *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* 15/2 (2012), 128-161.
- Zerka, Muhammed. *Şerhu'l-kavâidi'l-fikhiyye*. Dimaşk: Dâru'l-Kalem, 2012.
- Zeylaî, Ebû Muhammed Osmân b. Alî. *Nasbu'r-râye fi tahrîci ehâdisi'l-Hidâye*. Beyrût: Müessesetu'r-Reyyân, 1997.
- Zeydan, Abdulkerim. *el-Vecîz fi şerhi'l-kavâidi'l-fikhiyye*. Beyrût: Müessesetu'r-Risâle, 2017.